

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KUR'AN'A VE MEZHEPLERE GÖRE TALAK

Ömer ALAV

2510160608

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. ABDÜLAZİZ BAYINDIR

İstanbul-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : ÖMER ALAV Numarası : 2510160608
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : TEMEL İSLAM BİLİMLERİ Danışmanı : PROF. DR. ABDULAZİZ BAYINDIR
Tez Savunma Tarihi : 27.12.2019 Saati : 14:00
Tez Başlığı : "KUR'AN'A VE MEZHEPLERE GÖRE TALAK"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. ABDULAZİZ BAYINDIR		Kabul
2- PROF. DR. VECDİ AKYÜZ		KABUL
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ AHMET TEMEL		RED

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. ADEM ARIKAN		
2- DOÇ. DR. YUSUF DİNÇ		

ÖZ

KUR'AN'A VE MEZHEPLERE GÖRE TALAK

Ömer ALAV

Boşanma, İslamda evlilik sorunlarının çözüm yollarından biri olarak kabul edilmiş toplumsal bir durumdur. Bu olağan bakış Kur'an ayetleri ve sahih hadislerle bakıldığında görülebilir. İslam açısından boşanma, ailedeki sorunların çözümü açısından ilk ve en kolay yol değil, sorunların büyümemesi için bir çaredir. Bu yüzden boşama/Talak tüm hatları ve hakları ile birlikte Kur'an da açıklanmıştır. Boşanmanın İslam nezdindeki bir türü olan Talakın hükümlerinin inananlar tarafından bilinçsizce tanındığı bir gerçektir. Detaylarına inilerek Kur'an'da açıklanmış olmasına rağmen uygulamada bilgisizlik ve karmaşa oldukça fazladır. Bu İslam'da ki tüm mezhepler için de geçerlidir. Kur'an boşama konusunda açık ve nettir. Boşanmanın topluma ve insanlara verdiği zararların endişeleri yerine uygulanabilirlik ve hakların korunabilirliğini destekleyen Kur'an ayetlerinin bilinilebilirliği artırıldığında, boşanma aile ve toplum için huzur ve düzen sağlayıcı bir rol oynar.

Bu çalışmada Kur'an'da ve İslam mezheplerinde Talak konusu tartışılmıştır. Kur'an'daki Talakla ilgili ayetler belirtilmiş, bu konu ayetler ve mezheplerin konuyla ilgili ayetleri yorumu açısından da değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimesi : Aile, Talak, İslam, Mezhepler, Kuran

ABSTRACT

THE SUBJECT OF TALAK IN BY ISLAMIC SECTS AND QURAN

Ömer ALAV

In Islam, divorce is a social fact that is recognized as one of the ways of ending marital conflicts. This viewpoint, which does not regard divorce as an extraordinary solution, can be seen in the Quran verses and practices of Prophet Muhammad (pbuh). In terms of Islam, divorce is not the first and easiest resort but a remedy that avoids problems from intensifying. That's why talaq (divorce by men) is thoroughly explained in the Quran, inclusive of all the rights and responsibilities of parties. It is a fact that talaq, which is a subset of divorce in Islam, is known and implemented wrongly by believers. Although every detail regarding the talaq is given in the Quran, unconsciousness and confusion prevail in practice. This issue applies to all Islamic sects. The Quran verses regarding divorce, however, are crystal clear. If we promote the Quran verses regarding divorce rather than the worries of harms that it may cause to the person or society, divorce plays a restorative and relieving effect in society.

In this study, the subject of Talak in Islamic sects and heavenly religions has been discussed. This topic has been evaluated in terms of verses and Hadith. As a result, the Talak and divorce were examined in detail in Islamic law and taken by hand.

Keyword: Family, Talak, Islam, Denominations, Quran

ÖNSÖZ

Boşanma tarihin her döneminde aile problemleri için çözüm olmuştur. Ancak boşanma ile ilgili yasalar ve boşanma yolu toplumdan topluma ve de kültürel yapılara göre değişmektedir. Aile ve toplum açısından bakıldığında, aile anlaşmazlıkları sabır ve anlayışla çözümlenmelidir. Aile sorunlarının çözümünde boşanma son çaredir. İslam boşanmaya evliliği yürütme imkânı bulunamadığın da sağlıklı bir yol olarak izin vermektedir. İslam boşanmayı belli kriterlere bağlamış ve koşullarını belirlemiştir. Boşanmanın topluma olan olumsuz etkileri bilinmektedir. Boşanma ailenin uyumsuzluğu ve gerginliği olduğunda ortaya çıkar

Dini konuların önemi her gün artmaktadır. Bu tezi yazmamın amacı bu bilgileri topluma daha iyi sunmaktır. Bu konuda bana yardımcı olan, bilgisini benimle her zaman paylaşan ve desteğini benden esirgemeyen tez danışmanım sevgili hocam sayın Prof. Dr. Abdulaziz BAYINDIR'a teşekkürlerimi sunarım. Bu zorlu süreçte her zaman yanımda olup benden desteklerini esirgemeyen, beni motive eden başta annem, eşim ve neşe kaynağım evlatlarıma olmak üzere tüm aileme teşekkür ederim.

İstanbul, 2019

Ömer ALAV

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMDA AİLE KURUMU VE BOŞANMA

1.1. Ailenin Oluşumunda Nikah Akdi.....	12
1.1.1. Veli Meselesi.....	14
1.1.2. Mehir Meselesi.....	16
1.2. Nikah Akdinin Sonlandırılması	16

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN DA TALAK

2.1.Talâkta Şahit Bulundurma.....	31
2.2. Kur'an'da İddet	31
2.3.Kur'an'da Maruf' ve Maruf'un Tanımı.....	36
2.4.Kur'an'a Göre Talakta Sorumluluklar	37

İKİNCİ BÖLÜM

MEZHEPLER DÖNEMİNDE YERLEŞEN TALAK UYGULAMALARI

3.1 Hanefi Mezhebinde Talak	45
3.2. Maliki Mezhebinde Talak	49
3.3.Şafii Mezhebinde Talak	50
3.4 Hanbeli Mezhebinde Talak	54
3.5.Boşama (Talak) İle Doğan Hukuk	56
3.6. Mezheplerde Talâk türleri.....	61
3.6.1. Mezheplerde Kur'an ve sünnet'e uygunluk kriteri	61
3.6.2. Dönülebilir Olup Olmaması Açısından Talak.....	63
3.7.Mezheplerde Mehir Meselesi.....	65
3.8. Mezheplere göre Talakta Üç Kur Kavramı	67

3.9.Mezheplere göre Talâkta Şahit Bulundurma.....	69
3.10. Osmanlıda Mezhepsel Talak Uygulamaları	70
SONUÇ	74
KAYNAKÇA	76

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e. : Adı geçen eser

bknz : Bakınız

c : Cilt

hz : Hazreti

ö. : Ölümü

s. : Sayfa, sayfalar

s.a.v. : Sallallahu aleyhi ve sellem

t.y : Basım tarihi yok

vd : Ve devamı

y.y : Basım yeri yok.

GİRİŞ

Boşanma tarih boyunca evlilik sorunlarına son çözüm olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Ancak boşanma ile ilgili yasalar ve boşanma yolu toplumdan topluma değişmektedir. İslam açısından bakıldığında, aile anlaşmazlıkları çözümlmelidir. Boşanma sorunların çözümü için bir çaredir. İslam boşanmaya yalnızca başka çare olmazsa ve iyilikle izlenebilecek bir yol olarak izin vermektedir¹. Bunun farklı nedenleri vardır. Ama en önemli nedeni boşanmanın topluma olumsuz etkileri olarak gösterilebilir. Boşanma genellikle çiftlerin uyumsuzluğu ve gerginliği olduğunda ortaya çıkar.²

Bu doğal fenomen ile bağlantılı olarak, evliliğin insan doğasında olduğu gibi ayrılmanın da doğal olduğu genel ilkesiyle başlamak mümkündür. Doğal olarak, bir çift evlilik hayatındaki engellerin üstesinden gelmeye çalıştığında ve hayatı dengeye getirecek tüm yolları bulmaya çalışırken, yaşamın sakin olmak yerine ağırlaştırıldığı sonucuna varır, bu yüzden birbirlerinden ayrılırlar³.

Boşanma, diğer tüm sosyal fenomenler gibi, bir karışıklığa sahiptir. Çünkü farklı dinlerin ve toplumsal sistemlerin her birinin boşanma için özel kuralları vardır. Öte yandan, bu kurallar her toplumda farklılaşmıştır. Ama her toplumda ve dinde boşanma iyi karşılanmamaktadır. Güncel araştırmalarda da boşanmanın olumsuz etkileri söz konusudur. Bu olumsuz etkiler çok geniş çerçeveyi kapsamaktadır.⁴

Sosyologlar için aile, insanları evlilik, kan ya da evlat edinme yoluyla birleştirmekten daha fazlasını yapar; üyelerinin sosyal olarak gelişmesi için gereken eğitimsel, finansal ve duygusal desteği sağlamaktadır. Bu destek olmadan boşanmış yetişkinler ve çocukları zihinsel ve fiziksel olarak zayıflar ve daha az üretken, sosyal ve katılımcı olurlar. Daha geniş olarak, boşanma, insanları bir aileye sahip olmanın

¹ Leyla Erdim, ve Ayşe Ergün, **Boşanmanın ebeveyn ve çocuk üzerindeki etkileri**. Sağlık bilimleri ve meslekleri dergisi, 2016,s. 78-84.

²İbrahim Canan, **Kütüb-i sitte muhtasarı tercüme ve şerhi (hadis ansiklopedisi)**, akçağ yayınları, ankara,1988, s. 517-535.

³Türkan Doğan; Rıdvan Şahin. "**Ailede boşanma: çocuk ve ergenlerin boşanma sonrası yaşama uyumu.**", 2018, s. 267-304.

⁴ erdim,ergün,a.g.e.,s,78,84

risk almaya değip değmeyeceğini sorgulamaya yönlendirir. Son araştırmalar, boşanmış ailelerin çocuklarının evlenmeye sıcak bakmadıklarını bildirmektedir⁵.

Boşanmanın bir başka olumsuz etkisi yoksulluğun artmasıdır. Boşanma, özellikle kadınlar ve çocuklar için yoksulluğu beslemektedir. Boşanmayı takip eden ilk 18 ayda, annelerin ve çocuklarının yüzde 77 ila 83' yoksulluk içinde yaşıyor. Daha az ekonomik kaynağa sahip olan boşanmış ailelerin çocuklarının çoğu, yaşamlarında kargaşa yaratan aksaklıklar (ocuk bakımı, yaşam düzenlemeleri ve okullardaki değişiklikler) yaşarlar. Boşanmadan kaynaklanan yoksulluğun uzun vadeli etkileri kızlarda daha belirgindir. Boşanmış bir ebeveyn tarafından büyütülen kızlar refahta yaşama eęilimindedir⁶.

Boşanmanın en önemli olumsuz etkisinin çocuklar üzerinde olduğu konusunda herkes hemfikirdir. Herkes gelişmeyi ve devam etmeyi uman toplumların sorumlu bir şekilde çocukları desteklemesi gerektiğine inanıyor. İşleyen toplumların çoğunda, sağlam bir aile, çocukların güçlü bir ahlaki karakter geliştirmesine yardımcı olur. Böyle bir rehberlikten yoksun, boşanmış çocukların sosyal sapkınlar gibi davranması daha olasıdır. Boşanmış ailelerin çocukları daha çok ve ciddi suçlar işlemesi, evden kaçması, okuldan uzaklaştırılması, sigara içmesi, alkol kullanımı, silah taşıması, fiziksel savaşa girmesi ve esrar ve kokain kullanması olasılığı daha fazladır⁷.

Boşanma, ocukların hayatlarını tahrip ederek toplumu tehdit eder, bu da okulda iyi performans göstermelerini ve yüksek öğrenime devam etmelerini zorlaştırır. Bekar kalan boşanmış ebeveynler, çocuklarının okul çalışmalarını denetlemek veya okul etkinliklerine katılmak için daha az zamana sahiptir. Sonuç olarak, çocukları bilişsel gelişim, sözel akıl yürütme, matematik ve fen bilgisi

⁵, Hayrettin,Karadeniz, **Boşanma ve nedenleri**, İstanbul, 2017, s. 181-218.

⁶ şeyma Karakaya, "**Boşanmanın ocukların Benlik Saygısı ve Sosyal Sorun zme Becerilerine Etkisi: Denizli rneğinde Karşılaştırmalı Bir alışma.**",Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018, s. 45.

⁷Karakaya,**a.g.e**, s. 46.

yeteneklerinde düşük puan almaktadırlar. Eğitimsel kazanıma gelince, boşanmış çocukların liseden ayrılma veya üniversiteye gitmeme olasılığı daha yüksektir⁸.

İslam, evliliği çok değerli ve önemli görmekte ve teşvik etmektedir; diğer yandan, boşanma, Müslümanların görüşünde en son çözüm olarak kabul edilir. Bir evliliğin ana kaynağı karı koca arasındaki sevgi ve aşktır. Olmazsa, karı koca birbirlerini sevmeyecek, hayat onlar için acı olacak ve herkes karı koca arasındaki bu olumsuzluğu hissedecek. Ancak, karı koca arasında boşanmaktan başka çare kalmazsa, kadın ve erkek İslam hukukuna göre birbirlerinden boşanabilirler. Bu da İslam'ın ana kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'de şartları ince detaylarına girilerek belirtilmiştir. Hatta mustakil olarak boşama manasına gelen bir sure (Talak suresi) bu konu ele alınarak bu isimle isimlendirilmiştir⁹.

Boşanmanın bireylere ve topluma verdiği zarar oldukça fazladır. Birçok sosyal suçlar arasında, aile sorunlarının izleri ve rahatsızlıkları ve daha da önemlisi boşanmanın rolü görülmektedir. Ailenin en küçük sosyal birim olarak rolü veya çeşitli işlevleri çok belirgindir. Bu sosyal kurumdan çıkan olumsuz yönler arasında zarar, olan konu sosyal boyutlarda yıkıcı etkileri son derece yüksek olan ve birçok sosyal bozukluğa neden boşanmadır. Ailede şiddetli geçimsizlik boşanma sebebidir.¹⁰

Ülkemizdeki aile kurumunun her zaman özel bir güç ve zenginlik kazandığını göz önünde bulundurarak kültürel ve kişisel sorunlarımızın çoğu aile çevresinde yoğunlaşmaktadır. Ailelerin toplumdaki önemli rolünü göz önüne alarak, aile bozulmaları genellikle istenmeyen komplikasyonlarla ilişkilidir ve her toplumda her zaman aileyi güçlendirmek için bir mekanizma vardır: aile örgütlenmesinin rahatsızlıkları veya yıkılması, aile biriminin yıkılması veya rol yapmadaki başarısızlık olarak kabul edilebilir. Sosyal, bir veya daha fazla üye ve ailenin rolünü yerine getirmedeki başarısızlığını veya başarısızlığını belirler.¹¹

⁸Karakaya, a.g.e, s. 46.

⁹ Talak, 65/1

¹⁰ T.M.K., Md, 134

¹¹ Karakaya, a.g.e, s. 49

Bu ikilemin ardından, bilinen ve bilinmeyen faktörler evliliğin uyumsuzluğuna, ailenin dağılmasına ve toplumdaki boşanma oranlarındaki artışa, özellikle de büyük şehirlerde katkıda bulunmuştur. İslam, doğumdan önce ve ölümden sonra bile insanlar için eksiksiz ve kapsamlı bir dindir. Tüm planları insan doğasına uygundur ve tazeliğini, evrenselliğini asla kaybetmez. O yüzden İslam dininde de Talak ve boşanma konusuna geniş yer verilmiştir. Acil ve zorunluluk halindeyken, bu olayın gerçekleşmesini kabul etmektedir ve boşanma olayını en aza indirmek için kadınlara ve erkeklere karşı koşullar getirmektedir.¹²

Bu çalışmada K.kerim’de ve fıkıh mezheplerinde boşanma konusu araştırılmıştır. İlk bölümde detaylı bir şekilde İslamda aile kurumunun önemi ele alınmıştır. Bu kısımdan sonra ailenin oluşumunda nikâh akdi hakkında bilgi verilmiştir. Nikâh akdinin nasıl oluşturulduğu hakkında bu kısımda bilgi verilmiştir. Her akidde olduğu gibi nikâh akdinin oluşabilmesi için bir takım rükun ve şartların yerine getirilmesi lazım ve bunlar Talak ve boşanmanın gerçekleşmesi için gereklidir. Nikâh akdinin sonlandırılması bu bölümden sonra ele alınmıştır ve bu bölümün son kısmında Talak ve boşanma ile doğan hukuk tartışılmıştır.

İkinci bölümde kur'an ve hadisler ışığında Talak meselesi tartışılmıştır. İslam hukukunun ana kaynakları Kur'an ve sahih hadislerdir. Talak ve boşanma konusunu ele aldığımızda bu iki kaynaktan incelenmesi lazımdır. Daha sonra Talakta veli meselesi, Talakta şahitlik meselesi incelenmiştir. Mehir, evlenen kadın ve erkek arasında bir maddi sözleşmedir erkeğin karısına ödediği veya ödemeyi taahhüt ettiği bir maddi bedeldir. Evlenen kadın için mehir bir hak; evlenen erkek için ise bunu ödemek farzdır. Mehir meselesi ikinci bölümde detaylı ele alınmıştır. Talakta üç kur kavramı ve İddet ve şahitlik meselesi de bu bölümde tartışılmıştır. Talâk, kur'an ve sünnet'e uygun olduğu yada olmadığı kriterine göre sünni ve bid'i Talak türlerine ve dönülebilirlik kriterine görede ric'i ve Bâin Talak türleri ayrı olarak yine bu bölümde işlenmiştir..

¹² İbrahim Paçacı. "Sosyal hayattaki değişim sürecinde İslam aile hukuku (evlenme ve boşanma örneği)." *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2008, s. 59-92.

Üçüncü bölümde İslam dininin mezhepler içtihadına göre Talak hakkındaki görüşleri açıklanmıştır. Hanefi mezhebinde Talak, Maliki mezhebinde Talak, Şafii mezhebinde Talak, Hanbeli mezhebinde Talak, hakkında bilgi verilmiştir. Talak çeşitleri ve Talakta kadın ve erkeğin sorumlulukları bu son bölümde ele alınmıştır. Osmanlıda mezhepler nezdinde Talak uygulamaları da üçüncü bölümde bir başlık altında değerlendirilmiştir. Medeni hukukta Talak, resmi nikah ve dini nikah kavramları ve kadın–erkek eşitliği meselesi de üçüncü bölümde kısaca değinilen konular arasındadır.

Bu çalışmanın asıl amacı aile kurumunun İslam açısından önemine vurgu yaparak, konunun hassasiyetini en iyi bilen yüce yaratıcının Talak konusunda da asıl gayesini yansıtabilmektir. Bunun en önemli kanıtı olan İslam anayasası Kur'an'ı kerimde konunun detaylı ve anlaşılır biçimde açıklanışını incelemektir. Aile kurumunun önemine binaen rabbimizin yaptığı efradına cami ağıyarına mani tanımın mezhepler nezdinde zorlaştırmacı ve Kur'an ilkelerine hangi konularda ters bir konumda olduğunu ifade etmektir. Bu konuda yapılan birçok araştırmalar mevcuttur ama bizim çalışmamızın amacı Kur'an'ın Talak konusun da sınırlayıcı ve uygulanabilirlik düzeyinde dengeleme unsurlarını bir karmaşa haline getiren mezheplerin, bu tutumlarının zorlayıcılığına karşı, bu hükümlerin anlaşılabilme ve herkesçe bilinilebilme/uygulanabilme gerekliliğini vurgulama amacı taşımaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMDA AİLE KURUMU VE BOŞANMA

İslam'da aile yapısı en temel yapılardan biridir. İslam toplumunu oluşturan Ümmetin temel taşları aile yapısından meydana gelmektedir. Bir binada temel ne kadar mühim ise, ümmet için de aile o kadar öneme sahiptir. İslam ümmeti ailelerden oluşur ve aileler de fertlerden oluşmaktadır. Aile yapısında fertlerin önemi de asla göz ardı edilemez. Bu sebeple aileyi meydana getirecek olan bireylerin dikkate alınması lazım ve İslam'da ailenin önemine bu noktadan bakmak daha isabetli olacaktır¹³.

Toplumu oluşturan bireyler ilk olarak aile ortamında yetişir. Başka bir deyim ile insanlığın ilk mektebi aile ortamıdır. İnsanın aile ortamında geçirdiği 0-5 yaş arası dönem en yoğun öğrendiği zaman dilimi olarak ifade edilmektedir¹⁴. İlk beş yıl özellikle fiziksel, entelektüel ve sosyo-duygusal gelişim için çok önemlidir. Bu sebeple bu yaşlarda çocuklara verilen bilgilere ve eğitime çok önem verilmesi gerekmektedir¹⁵. Türkiye'de bu yıllara "okul öncesi eğitim" adı verilmiştir. Bu yıllarda öğretici faktör olarak anne baba ve onların yanında büyük anne-baba, kardeşler ve başka akrabalar olabilir bunların hepsi birbirleri ile aile ortamını oluşturur¹⁶. Bilinen bir gerçektir ki aile ortamında yaşanan ne varsa, o çocukların tertemiz hafızasına kaydedilecektir. Bir ailenin mutfağında ne pişerse evde onun kokusu hissedilecektir. Anne baba ve onların yanında büyük anne-baba, kardeşler ve başka akrabaların konuştukları ve daha önemlisi yaptıkları o ailenin çocukları üzerinde önemli etkisi vardır. İnsanlar anne baba ve onların yanında büyük anne-babalarının tecrübelerinden yararlanır; burada dinî, ekonomik, sosyal, kültürel ve her alanda bir dayanışma ve değerlerin aktarımı vardır. Bireyin maddi ve daha önemlisi

¹³ Paçacı. A.g.e.,s. 59-92.

¹⁴ Firdevs Güneş , **Okuma Yazma Öğrenme Yaşı/Age for Learning Literate**, *Eğitimde Kuram ve Uygulama* 9, no. 4, 2013, s. 280-298.

¹⁵ Elif Üstün ve Berrin Akman, "Üç yaş grubu çocuklarda kavram gelişimi.", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, no. 24, 2003, s. 24.

¹⁶ Hatice Zeynep İnan, **Okul öncesi eğitim ve okul öncesi eğitim programı**, 2017, s. 1-24.

manevi gelişimi bu tip aile yapılarında daha dengeli ve sağlıklı bir şekilde izlediği görülmektedir¹⁷.

Aile sistemi toplumda temel bir kurumdur ve diğer sosyal kurumların çekirdeği olarak kabul edilmektedir. Aile sistemi, insanlığın büyük sosyal birimlerinin temeli ve altyapısı olan en küçük sosyal birimdir. Bu küçük sosyal birimde yetişen ve eğitim alan bireyler, büyüme ve gelişmeleri kadar büyük insan sosyal birimlerinde hisseleri vardır¹⁸. Bir zamanlar güçlü ve iktidarlı yöneticiler ve politikacılar, güçlü yöneticiler, ağır ve ciddi sorumluluklar alan ve yaratıcı ve yetenekli insanlar olarak toplumda görünen insanların, ilk eğitimleri aile sistemi ve ebeveynlerin sıcak odağıdır. Bu popüler ve vazgeçilmez sistemin büyümesi ve refahı, her bir üyenin birbirlerine haklarının tanınması ve gözetilmesinden kaynaklanmaktadır. Büyük sosyal sistemlerinin yönetim ve gelişme ve büyüme ile ilgili kendi yasaları ve hakları olduğu gibi, aile sistemi de aynıdır. Aile sistemindeki en önemli sütun, anne-baba ve karı kocadır her biri birbiriyle ve çocuklarıyla ilgili olarak özel haklara sahiptirler. Düzgün bir yaşam ortamı sağlamak ve sağlıklı ve güvenli bir ortam oluşturmak, kadın ve erkeğin dini yasa ve hukukuna olan inançları ve o inançlara uymalarının ürünüdür¹⁹.

Çocukların geleceği büyük bölümde aile ortamından etkilenmektedir. O yüzden her zaman; saygının, huzur, sevginin ve mutluluğun hâkim olacağı bir aile ortamı yaratılmalıdır²⁰.

Aile bireylerini, şiddetin, hilenin, yalanın, geçimsizliğin, hak ve hukuk tanımazlığın, aldatmanın, kavga ve gürültü nün olduğu kaotik aile ortamından uzak tutmalıdır²¹. Anne ve baba şefkati, aile fertlerinin birbirlerini sevip saymalarını, nimet paylaşımı yapmayı, fedakârlık ve özveri ahlakını öğrenmeyi yeni nesile göstermek

¹⁷ Münevver Can Yaşar,, and Neriman Aral, "**Yaratıcı düşünme becerilerinde okul öncesi eğitimin etkisi.**",*Kuramsal Eğitimbilim Dergisi* 3, no. 2, 2010, s. 201-209.

¹⁸ Mustafa Fevzi Dikici, Mehtap Kartal, Serap Alptekin, Mahcub Çubukçu, Akın Serhat Ayanoğlu, and Füsün Yarış, "**Aile hekimliğinde kavramlar, görev tanımı ve disiplininin tarihçesi.**"*Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences* 27, no. 3, 2007, s. 412-414.

¹⁹ Dikici, **a.g.e.**, s. 415-418.

²⁰ Bahar Keçeli-Kaysılı. "**Akademik başarının arttırılmasında aile katılımı.**"*Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* 9, no. 01, 2008, s. 69-75.

²¹ Keçeli-kaysılı, **a.g.e.**, s. 76-83

lazım. Çocuklar aile ortamında dinî ve dünyevi bilgileri öğrenmelidirler. Yaşam hakkında düzgün, asıl ve doğru bilgiler verilmelidir. Bu giriş ile birlikte ailenin ne kadar önemli olduğu anlaşılmıştır. İslam’da bir kamil din olarak aile yapısının ne kadar önemli olduğunun farkındadır²².

Arapça “usra” [aile] kelimesinin anlamı, birliği, yakınlığı ve korumayı ifade eden kelimelerden türemiştir. Kelime, onları bir arada tutan ve birliğini koruyan yakın bağlarla birbirine bağlı bir grup insan anlamına gelir²³. Aileler, onları bir arada tutan bağların çeşitliliğine göre değişir. Örneğin, bir hastane ailesini birbirine bağlayan hastaya değer vermektir, eğitim ailesini birbirine bağlayan şey bilginin peşinde koşmaktır, klanı birbirine bağlayan şey akrabalık ve kabiledir ve uluslararası aileyi birbirine bağlayan şey, uluslararası çıkarlara ve kefaletlere ulaşmak için sürekli çaba sarf etmektir. Ailenin İslami anlayışı, bir evlilik sözleşmesi ve ondan doğan çocuklar aracılığıyla kadın ve erkek birlikteliğinden ortaya çıkan bir gruptur. Bu yüzden evlenen bir kişi artık özgür değildir. Bir eş, çocuklar ve bunun neticesinde ortaya çıkan görev ve sorumluluklarla onun özgürlüğünü engellemektedir. Evlenen bir birey artık özgür bir bekar değildir²⁴.

Müslüman ailenin üyeleri birçok yönden birbirine bağlıdır. Karıyı kocaya bağlayan evlilik sözleşmesine yüce allah, “... ciddi bir anlaşma...”²⁵ demiştir. Bu evlilik sözleşmesi, çiftleri birbirine daha da yakınlaştırmak için sevgi ve şefkat bağlarıyla zenginleştirilmiş olabilir veya olmayabilir²⁶.

Ailenin önemi, en önemli rolünden, yani kendine ve başkalarına fayda sağlayan bir bireyin yaratılmasından kaynaklanmaktadır. Bu, çok daha uzun, daha derin ve daha zor bir eğitim süresi gerektirir. Kendinizi yalnızca kendinize bakmak için hazırlamak, hem kendinize hem de başkalarına bakmak için kendinizi hazırlamak gibi asla değildir ve çok daha fazla sorumluluk söz konusudur. İslam,

²² Celaleddin Çelik, **DEĞİŞİM SÜRECİNDE TÜRK AİLE YAPISI VE DİN**, 2010, s. 25-35.

²³ Mevlüt Sarı, and Arapça-Türkçe Sözlük, **Bahar yayınları**, İstanbul, 1982, s. 135.

²⁴ Mehmet Selim Aslan, **İslâm aile hukuku**, Emin Yayınları, 2015, s. 319-322.

²⁵ Nisa 4/32

²⁶ Hamza Aktan, **"İslâm Aile Hukuku"**, Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi II, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s.396.

aileye büyük önem veriyor ve neden önem verdiğinin bazı nedenleri şöyle sıralanabilir:

1-Aile, sağlıklı bireyler için doğurur ve verimli bir zemin sağlar. Ailede çocuklar, kendilerine ihtiyaç duydukları sevgi ve hassasiyeti veren ebeveynleri tarafından beslenirler.Bu aşama onbeş yıldan fazla sürebilir. Bebeklik yıllarında, ebeveynler çocuklarına en hassas sevgi ve bakımı verirler; çocuklar ve gençler olarak, onlara ilkeleri, duyguları ve inançları aşılarlar; ve gençler olarak olgunluğa erişinceye kadar onları yönlendirirler. Bu misyon çocukları, onları günahlardan korumak için gerekli bilgiyle donatır, böylece onları yaşamdaki amaçlarını bilmeyen hayvanlardan ayırır. Kısacası aile çocuklarını eğitme konusunda en önemli rolü oynamaktadır.Nitekim Hz.Peygamber;

مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَدًا مِنْ نَحْلٍ أَفْضَلَ مِنْ أَدَبٍ حَسَنٍ

“Hiçbir anne-baba, çocuğuna güzel terbiyeden daha kıymetli bir bağışta bulunmamıştır.”²⁷ buyurmuştur.

2- Aile, bir araya getirilen bütün ailelerin toplamından oluşan daha büyük bir toplumun temel yapı taşıdır. Buna göre toplumun üyelerine özen göstermesi gerekmektedir. Hz.Peygamber efendimiz(s.a.v), çocuklar ebeveynlerini takip ettiklerinden, müslümanları eş seçerken dikkatli olmalarını istemiştir. “Kadın dört sebepten biri için nikâhlanır: Malı, nesebi, güzelliği ve dindarlığı. Sen dindar olanı seç ki hayır ve bereket göresin!”²⁸ Ailelerin doğru kurulması ile, toplumu etkili bir şekilde değiştirmek ve adaletsizlikleri ortadan kaldırmak için en önemli kurum olarak ortaya çıkmaktadırlar.

3- Aile hem erkek hem de kadın bireyleri biçimlendirir ve rehberlik, destek, teşvik vb. İle beslenen değerleri oluşturur.Aile yaratıcının oluşturduğu bir sistemdir;

²⁷ Tirmizî, Birr, 33

²⁸ Buhârî, Nikâh, 15, Müslim, Radâ, 53

“Allah'ın ayetlerinden biride kendileri ile kaynaşmanız için,size kendi nefislerinizden eşler yaratması ve aranızda sevgi ve merhamet koymasidir”²⁹

4- İnsana verilen sorumluluğun ciddiyeti nedeniyle, görevi ne kadar büyükse, eğitimi o kadar kapsamlı olmalıdır. Bu nedenle İslam, yetişkinliğe erişinceye kadar ve hatta bazı konularda ötesine geçene kadar aile himayesinde olmasını önerir. Üniversite öğrencileri eğitim sürelerini yirmi yıl veya daha fazla uzatabilir, böylece toplumlarında liderlik ve etkileme kapasitesine sahip olumlu üyeler olarak ortaya çıkabilirler.

“Onlar sizin için, siz de onlar için birer elbisesiniz.”³⁰

Bu sebeplerden dolayı İslam, aileye büyük önem veriyor³¹ ve İslam’da aile kurmanın amaçları sonuçları açısından şöyle sıralanabilir;

1- İnsanın doğuştan gelen cinsel ilişki ihtiyacını karşılar.Hz Peygamber efendimiz bu sebepten dolayı insanları evlenmeye teşvik etmiştir. “Ey gençler! Sizden evlenmeye gücü yeten evlensin çünkü evlilik gözü harama bakmaktan korur ,gücü yetmeyen oruç tutsun çünkü oruç şehveti kırar”³²

2- Bireyin dini yaşamını tamamlar, çünkü hz. Peygamber (s.a);

“evlenen, dininin yarısını tamamlar, bu yüzden kalan yarısı içinde takva ile yaşasın”³³.

3- Peygamber rehberliğini izleyen ve İslami öğretileri elde etmenin zor olmadığını, gerçek yaşam örnekleriyle somut bir gerçekliği kanıtlayan, ailelerin ve başkalarının arayabileceği vede taklit edebileceği model aileler oluşturmak. Bu, şu ana kadar herhangi bir ailenin nihai hedefidir “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de

²⁹ Rum,30/21

³⁰ Bakara, 2/187

³¹ Nuri Kahveci, **İslâm Aile Hukuku**, Hikmetevi, 2014, İstanbul,s. 70-72.

³² Ebud Davud,Nikah,1,;İbni Mace ,Nikah, 1

³³ Heysemi,Mecme'u'z Zevaid,7310;Acluni,keşful Hafa,2/239

onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır”³⁴

4- Ebeveynlerine yaşlılıklarında yardım edecek ve ölümünden sonra onlar için dua edecek dindar çocuklar yetiştirmek³⁵.

Aile düzeni, İslam dininde değerli ve sevilen bir düzendir, İslam’da bu kurumdan daha çok sevilen bir kurumun bulunmadığı söylenebilir³⁶.

Aile, kolektif insan yaşamında kurulan ilk sosyal varlıktır ve insanlık tarihi boyunca insan yaşamının büyümesinde ve gelişiminde en önemli rolü oynamıştır. Yaşamın başlangıcından sonuna kadar, ailedeki sosyal değerler diğer kurumlara göre daha özel önem taşımaktadır³⁷.

Ne yazık ki, günümüzde, elektronik medyanın ve iletişim araçlarının artması ve bunun getirdiği dejenerasyon ile ahlak karşıtı kültürün yoğun işgalinin sonucu olarak, ailenin kutsal sistemi büyük bir krize girmiştir. Ailenin kutsal sisteminin en önemli ayağı olan bireylere ve kadınlara daha az değer verilmeye başlanmıştır. Batı dünyası bundan en çok etkilenmiş ve etkileri doğuya’da az ya da çok yayılmıştır³⁸.

Ailelerin bozulmasındaki faktörlerden biri, karı koca arasında birbirlerinin haklarının varlığı konusundaki bilgilere aşına olmamaları veya birbirlerinin haklarının ihmal edilmesidir; bu durum, aile sisteminin krize girmesine ve zarar görmüş olmasına neden olmaktadır³⁹.

³⁴ (Rum, 30/21).

³⁵Nedim Bahçekapılı, , "İslam ve Kilise Hukuku Açısından Aile ve Evlilik.",*Avrupa İslâm Üniversitesi İslâm Araştırmaları Journal of Islamic Research*, 2008, s. 29-38.

³⁶Mehmet Selim Aslan, **İslâm aile hukuku**, Emin Yayınları, 2015.istanbul s.56.

³⁷Aslan, **a.g.e.**, s. 396-433.

³⁸Abulfez Süleymanov, , "Çağdaş Türk toplumlarında aile ve evlilik ilişkileri.", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* 17, no. 17, 2009, s. 7-17.

³⁹Dikici, **a.g.e.** s. 412-418.

1.1. Ailenin Oluşumunda Nikah Akdi

Arapça kökünden gelen nikâh (نكاح) öncelikle evlenme işlemi anlamına gelmektedir.⁴⁰ Arapça sözcüğe baktığımızda nikâh kelimesi bir kaç farklı anlama gelmektedir, bu anlamlardan en öne çıkanları bakma, gözetme, birine bakma, bakımını üstlenme anlamları olarak söylenebilir. Bunun yanı sıra nikâh bir araya gelmek ve cinsî münasebette bulunmak anlamlarında da kullanılabilir⁴¹.

Her dinde olduğu gibi İslam dininde de evlilik engeli bulunmayan bir erkekle bir kadının arasında ilişkiye girilmesinde belirli ritüeller vardır. İslam'da aile, korunacak değerlerin başında yer almaktadır. Bu nedenle İslam, ailenin korunmasına önem vermiş ve aileye yönelik bazı hükümler ile iyi yürütülmesini sağlamıştır. Bu hükümlerden biri nikâh akdi kısılması meselesidir. İslam'da nikâh akdi yoluyla erkek ve kadının cinsel ilişkide bulunabilmelerini helal hale getirilmesi imkânını sağlamaktadır. Cinsel ilişki yoluyla insanlar çocuk sahibi olabiliyorlar ve böylece insanların nesli devam ediyor olabilmektedir⁴².

Burada bir konuyu ele almakta fayda var ki, beyan ettiğimiz tanım evlilik akdi tanımı olarak bilinmektedir ve evliliğin tam tanımı değildir. Başka bir deyimle evlilik akdi tanımı ve evliliğin tanımı farklı meselelerdir. Evlilik akdi tanımı, evliliğin sadece bir kısmı olan cinselliğin boyutunu dikkate alındığı söylenebilir. Evliliğin çok boyutlu ve zor bir kurumdur ve diğer birçok yönleri vardır. Bahsi geçen tanımda diğer boyutlarının konuşulması ihmal edildiği tespiti getirilmiştir⁴³.

Ancak İslam alimleri ve fakihler kendilerini böyle savunmuşlardır; bu tanım sadece evlilik engeli bulunmayan erkek ile evlilik engeli bulunmayan bir kadın arasındaki birlikteliğin “evlilik” olarak isimlendirilmesini sağlayan ve bunun üzerine bina edilmiş bir tanım istemeleridir. İslam âlimleri ve fakihleri her şeyden önce evlilik konusunu hukuki açıdan ele almışlardır. Başka bir bakış açısıyla, fakihler evliliğin toplumsal fonksiyonları yerine evliliğin hukuki sorumlulukları ve

⁴⁰ Ömer Nasuhi Bilmen,,İstılahi fıkhiyye kamusu,Bilmen yayın evi,C.II, İstanbul,1990,s.5

⁴¹ Aslan, **a.g.e.**s.89.

⁴² Kahveci, **a.g.e. s.** 102.

⁴³ Ahmet Ünal, **İn'ikâdın (akdin hukukî varlık kazanması) mahiyeti.** ,Ankara üniversitesi ilahiyat fakültesi dergisi, 51, s. 93-124.

niteliklerinin üzerinde durmuşlardır⁴⁴. Ama evlilik, hukukî bir müessese olmanın ötesinde aynı şekilde sosyolojik ve psikolojik açısından da ele alınması gereken bir müessesedir. Bundan dolayı sosyoloji, psikoloji, pedagoji, ahlak gibi birçok disiplinde çalışan bilim insanları kendi açılarından evlilik müessesesini tanımlamaya kalkmışlar, erkek ve kadın arasındaki ilişkileri kendi ilgi alanı çerçevesinde incelemiş ve evlilik hakkında ortaya farklı tanımlar koymuşlardır. Bu tanımlarda, evliliğin aile fertleri arasında oluşturduğu maddi ve manevi dayanışmaya, çocukların beden ve ruh bakımından gelişmesine katkı sağlamasına ve sağlıklı bir toplumun oluşmasındaki hayati rolüne yer verilmiştir. İslam Aile Hukuku'nda bu konuların hepsinin dikkate alındığı net bir şekilde görülmektedir. Her aile üyesi (karı, koca ve çocuk) İslam aile hukuku'nda yasal haklara sahiptir ve bu haklar karşısında diğer tarafa görevler verilmiştir. Bu hakların bazılarında maddi yönleri ve bazılarında manevi yönleri dikkate alınmıştır⁴⁵.

Nikâh akdinin nasıl kısıldığı hakkında bu kısımda bilgi verilecektir. Her akidde olduğu gibi nikâh akdinin oluşabilmesi için bir takım rükun ve şartların yerine getirilmesi lazım. Rükun ve şart hakkında bilgi vermek gerekirse, rükûn bir şeyin oluşabilmesini sağlayan ve mahiyet itibariyle o şeyin parçası olan unsur olarak tanımlanabilir ama şart bir şeyin var olabilmesi için gerekli olan ancak o şeyin mahiyetine dahil olmayan şeydir. Konunun daha açık bir hale gelmesi için namazdan örnek verebiliriz. Mesela kıyâm, kırâat, rükû ve secde gibi unsurlar namazın birer rükündür ama bunlar namazın mahiyetine dahil olan ve namazı oluşturan temel unsurlardır. Abdest ise namaz için rükun değil şart mesabesindedir. Çünkü abdest namazın bir parçası değildir. Fakat abdest, namazın geçerli olabilmesi için olmazsa olmaz bir gerekliliktir. Namazın kabul edilir bir şekilde yapılabilmesi için hem şart ve hem rükunları yerine gelmesi lazım. Nikâh akdinin kısılması için her şeyden önce gelin ve damada Allah teâlânın sıfatlarını sayıp, iman ve İslam'ın şartları söylenir.

⁴⁴ Ahmet Ünal, a.g.e., s. 93-124.

⁴⁵ İbrahim Yılmaz, "İslam Aile Hukukuna Göre İnternet Ortamında Nikah akdinin (Evlendirme Sözleşmesinin) Kuruluşu.", Journal of Islamic Law Studies, 2014, s. 59-103.

Sorulan sorular sayesinde, damatla gelinin müslüman olduğunun anlaşılması sağlanır ve ondan sonra nikâh akdi gerçekleştirilir⁴⁶.

Nikâh akdinde önce gelin, damat ve iki erkek şahidin adını, babalarının isimleriyle birlikte yazılır. Mesela gelinin adını; ali kızı ayşe diye yazar daha sonra damadın adını; ömer oğlu mehmet diye yazar. Sonra aynı şekilde iki erkek şahidin bilgileri yazılır. Daha sonra her iki tarafında kabul ettiği mehr-i müecceli ve mehr-i muacceli yazar. Mehr-i müecceli ve mehr-i muacceli konusunda ikinci bölümde detaylı bilgiler verilecektir. İmam nikâh akdinin tamamlanması için için daha sonra istiğfar okuyarak, oradakilere tecdid-i iman ve tecdid-i nikâh duaları denilen duaları beraberce yaptırır. Daha sonra diğer dualar okunur. Sonra geline dönüp, (Allah teâlânın emri, peygamber efendimizin sünneti hazır olan müslümanların şahitlikleriyle, örnek vermek gerekirse 200 reşat altın mehr-i müeccel ve 20 reşat altın mehr-i muaccelle, ömer oğlu mehmet'e kocalığa kabul ettin mi?) Der. Gelin de, (evet, bildirilen mehr-i müeccel ve mehr-i muaccel ile ömer oğlu mehmet 'e kocalığa kabul ettim) der. Sonra damada dönüp, yine bismillâhi ve alâ'dan başlayıp okur. (ali kızı Ayşe'ye, bildirilen mehr-i müeccel ve mehr-i muaccel ile hanımlığa kabul ettin mi?) der. Gelin ve damat her biri üçer kere ayrı ayrı bu sorulara cevap verir ve (evet, kabul ettim) cevap alınca, imam bu nikahın kıyılmış olduğunu ilan edip gelin ve damadı hayır duaları ile yolcu eder⁴⁷.

1.1.1. Veli Meselesi

Nikah ve Talak'ta veli meselesi İslâm hukukunda tartışmalı bir konudur. İslâm hukukuna göre nikâhın sahih olması için kadının velisinin izni olması lazım. İslâm'da evlilik, karı koca kadar bir araya gelen iki aile söz konusudur. O yüzden nikâhın sahih olması için " evlenecek olan kadının velisi durumunda olan kişinin izninin ve rızasının alınmasıdır." bu mesele mezhepler arasında farklılıklar göstermektedir. Bu fikhî bir hüküm olmakla beraber, gerek İslâmî bir âdet, gerekse ailevi bir edep ve terbiye olarak velinin izin ve rızasının alınması en doğru ve doğal

⁴⁶Ahmet, **a.g.e.** s. 93-124.

⁴⁷Kahveci, **a.g.e.** s. 109.

olanıdır. Zaten bazı meseleler dışında kızın evliliğinde velisinin iznine müracaat edilmektedir. Daha sonra kızın rızası da alınırsa nikâh akdine başlanmaktadır⁴⁸.

Tüm insanlar bir gruba ve özellikle de bir aileye ait olma duyguları ile yaratılmışlardır. Genel olarak ailelerinden ayrılan ve hayatlarını ailelerinin izni olmadan başlayanlar, ilk yıllarda çok zor olmayabilir, ancak birkaç yıl sonra aileden uzak olma duygusu onların aile ve yaşamları üzerinde kötü bir etki edeceği söz konusudur. Nikâh yapılırken evlenecek olan kadının velisinin izni dört mezhepte farklı değerlendirilmiştir. Mezheplerle birlikte bölgenin ve ailenin kendi şartları ve âdetleri açısından da ele alınması gereken bir meseledir. Bu konu evlenecek kadının küçük yaşlarda olması durumunda daha da dikkat edilmesi gereken bir konudur. Çünkü kızlar o yaşlarda fazlasıyla duygusal davranmaktadırlar ve bu mesele onlara ilerideki yaşlarda zarar verebilir ve verdikleri karardan pişman olabilirler. Bu durumlarda daha tecrübeli olan veliler daha aktif rol alabilirler. Veliler yılların tecrübesine dayanarak daha iyi bir karar vermesi için kıza fikir verebilirler. Öyle zamanlar olabilir ki, kız kendi kararıyla, ilk bakışta aşık olur ve bazı meseleleri tam düşünemediğinden, velilerinin izni olmadan istediği ama doğru olmayan bir erkekle nikahlanır. Ama bazı durumlarda ileride pişman olacağını tahmin edemez ve evlendiği erkeğin kendisine denk olmadığını görür ve böylece mutsuz olur⁴⁹.

Bu açıklamalara göre diğer şartlar yerine gelmiş, ancak kızın ailesi olarak anne ve babasının rızası olmadan nikâh yapılmış ise ve İslam hukukuna göre başka bir engel yoksa Hanefî mezhebine göre nikâh geçerlidir. Ama diğer üç mezhebe göre ise velinin izninin alınması bir İslâmî bir vecibedir ve ondan dolayı nikâh geçerli olmaz. Bu konuya mezheplerde Talak bölümünde değinilecektir.

Talak'ta ise veli meselesi söz konusu değildir ve Kur'an-i kerim'de bu konuyla ilgili bir hüküm bulunmamaktadır ve de İslam hukukuna göre erkek ve kadın kendi kararları ile birbirlerinden boşanabilmektedirler. Yalnız burada kadına boşanma hakkı verilmediğinden kadının velisi konumunda erkeğin görüldüğü ve ailenin duygusal yapıdaki kadının eline verilmediği ancak anlaşarak boşanmanın

⁴⁸Yılmaz, **a.g.e.**, s. 23.

⁴⁹Erdoğan, **a.g.e.**, s. 82.

gerçekleştiği yada erkeğin tek taraflı boşamayı başlatabildiği bilinmelidir. Bu konuya aşağıda değinilecektir;

1.1.2. Mehir Meselesi

Bir erkeğin karısı için evlenme sırasında verdiği veya vaat ettiği paraya veya diğer mallara mehir denir.⁵⁰ Kur'an'da evli erkeğin kadına vermek zorunda olduğu ve onu zorla iade etmesinin yasak olduğu konusunda ayetler mevcuttur⁵¹.

Mehir, evliliğe ısınma ve bir miktar finansal güç verme düşüncesiyle planlanmıştır⁵².

;Eşler ayrıldıktan sonra önceden belirlenmemiş mehir, Mut-a ismi ile, bazı durumlarda erkeğin kadına boşandığı halde (erkeğin mali durumuna göre) ödemesi üzere belirlenen varsayılan bir mal miktarıdır.⁵³

1.2. Nikah Akdinin Sonlandırılması ve Mehir Bağlantısı

Evlilik, ne kadar bir antlaşma olsada, bir erkeğin ve kadının doğal bir birleşimidir. İşlemler, kiralamalar, ipotek ve barış antlaşmaları gibi diğer tüm sözleşmelerden olsa da sosyal olarak tamamen farklıdır. toplumda insanlar eşlerine, çocuklarına ve evlerine iyi bakmakla kendilerini mutlu ve başarılı bulurlar. Kadının ihtiyaçlar hiyerarşisinin hepsinin karşılandığı yer ailedir Öte yandan, bir koca meşru karısına karşı bir şefkat göstermezse (veya tam tersi) ve onu görmeyi ve ilişkilendirmeyi istemezse ve karısı sevgili statüsünden düştüğünü hissettiğinde ve kocasının hoşlanmadığını hissederse aile, iki ana sütununu kaybetmiş ve harap olarak kabul edilir. Böylesine soğuk ve kırılmış bir ailede yaşamak hem kadınlar hem de erkekler için itici ve acı vericidir. Böyle bir durumda, İslam Talak çözüm olarak kabul eder ve böylece buna izin verilir. Dolayısıyla, Talakın meşrulaştırılması bu tür durumlar içindir. Talak toplumsal gerçekliğin inkâr edilemez bir parçası olarak kabul edilmelidir. Bütün toplumlarda Talak olağan meydana gelen sosyolojik ve insani bir

⁵⁰ Bilmen, a.g.e., s.115

⁵¹ Bakara 2/237; Nisâ 4/4, 20-25; Mâide 5/5.

⁵² Erdoğan, a.g.e., s. 83.

⁵³ Erdoğan, a.g.e., s. 85.

gerçeklik olduğu bilinmesi gereken bir durumdur. Talakın bazı durumlarda bir çıkış yolu olarak değerlendirilmesi lazımdır. Diyalog ve anlaşma yollarının kapanmasıyla, birlikte yaşama imkânının kalmadığı, evlilik hayatının sürdürülemez hale geldiği zamanlarda akla gelen yol olarak bilinmektedir.

Modern toplumda beraber yaşayan ailelerin sayısı azalmakta, neredeyse evlenmenin ve meşru beraber olmanın sıra dışı görülmeye başlayacağı bir zaman dilimine doğru gidilmektedir⁵⁴. Boşanmanın sosyal bir gereklilik ve bazı durumlarda en iyi çözüm olduğu düşünülünce sosyolojik bir olgu olması dolayısıyla da zaten yasaklanamaz. Ama önlenemez artışı hızla devam etmektedir.

Bu durumda Müslümanların arasında da boşanma durumları kaçınılmaz bir hale gelmiştir. İslâm'da evlilik , asıl ve kalıcı kabul edilmiş, Talak ise arızî bir durum olarak değerlendirilmiştir.⁵⁵

Değerlendirme

Toplumsal bilinç aile kurumunun korunması gereken öncelikli bir değer olduğunu ifade etmektedir.İslam tüm toplumlardan önce ve tüm kanunlarıyla birlikte aileyi ve sağlıklı işleyişini önemser .Bu toplumun geleceği ve insanoğlunun sorunlarının çözümü için sürdürülebilir olmalıdır.Bu yüzden Kur'an'ın aile ile ilgili açık hükümleri herkesçe tam olarak bilinmelidir.

⁵⁴Özgü Aktaş, 1, **Boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlükler**, İzmir, s. 2.

⁵⁵Nisa 4/1; Rum 30/21

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'AN DA TALAK

Talak kelimesi bir bağı koparmak, ayırmak ,arayı açmak gibi anlamlarla Kur'an'da aile birliğinin sona erdirilmesi için kullanılan terimdir.⁵⁶ Talak/boşama dönemi evlilik hayatındaki en hassas dönemlerden birisidir ve Kur'an-i kerim de onun hakkında birçok ayet vardır ve tüm bu ayetler, doğrudan veya dolaylı olarak, kadın ile erkeği ve boşanmada haklar meselesini ve de daha çok aile yaşamını hassasiyetle ele alır.⁵⁷ Aynı zamanda konuya vurgu açısından Talak ismi ile müsemma müstakil bir sure bulunur.⁵⁸

Evlilik anlaşmazlıklarının belli ölçülerle çözülmesi anlamında yaratıcının sınırlarını ifade eden hudud kelimesini 12 defa tekrar eder ve bu sınırların korunması tavsiye edilir.Ancak, Kur'an-ı kerim'de boşanmayı istenmeyen olarak kabul eden bir hüküm geçmez ve eğer evlilik hayatını iyileştirme ya da sürdürme umudu mümkün değilse, bu yöntemin kullanımı şartları belirtilerek kabul edilmiştir. Bu yöntem her zaman aile anlaşmazlıklarını çözmek için Kur'an ayetlerindeki bir çare olmuştur.Kur'an'da boşanma ayetleri, boşanmanın gerçekleştiği ortam, yetkiyi elinde bulunduran erkek ile kadının “hayız” çağında oldukları dönemlerle ve tarafların hakları gibi konularla daha fazla ilgilidir.Farklı anlamlarda da kullanılarak Talak kelimesi Kur'an da 23 defa geçer.⁵⁹

Evlilik anlaşmazlıklarının belli ölçülerle çözülmesi anlamında yaratıcının sınırlarını ifade eden hudud kelimesini tekrar eder ve bu sınırların korunması tavsiye edilir. Özel olarak, boşanmayla ilgili olan ayetlerde bakara suresinde "hudud" kelimesi on iki kez tekrarlanmıştır⁶⁰.Terim olarak başkalarının haklarına saygı

⁵⁶ Cemaleddin Muhammed bin Mükerrrem ibni Manzur,Lisanul Arab c., 12 ,s. 95

⁵⁷ H. İBRAHİM ACAR, "TALÂK", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/Talak> (11.12.2019).

⁵⁸ Muhammed Fuad Abdulbaki,el mu'cemul mufehres,Darul hadis,kahire,2007,s.207

⁵⁹ Abdulbaki,a.g.e,s.526

⁶⁰ Abdulaziz Bayındır, **Doğru Bildiğimiz Yanlışlar,Süleymaniye Vakfı Yayınları,İstanbul,,** 2018,s,374

gösterme ve haklarının kötüye kullanılmaması saygılı ve hayırlı bir yaklaşımın benimsenmesinin gösterilmesidir⁶¹.

Genel olarak, Kur'an ayetlerinin, aile anlaşmazlıkları ile başa çıkmak için önümüze koyduğu yöntemler, genel kurallardır: Ya birlikte yaşamaya saygı duyma ve saygı gösterme, ya da ayrılığa layık olma ve saygı duymadır, üçüncü bir yöntem tavsiye edilmemiştir. Bu ilerde bahsedeceğimiz Maruf kavramıyla Kur'an da açıklanmıştır. Kur'an yasaları rasyonel bir bakış açısıyla bakılınca akıllıca ve adildir, çünkü kadınlara yönelik zulmü ve aşağılanmayı önler⁶².

Yukarıdaki durumlarla ilgili olarak, hedeflenen yeni amacın ya erkekleri ve kadınları üç boşanma sonrası birbirleriyle tam olarak boşamak, ya da her birinin arzu ettiği hayatı yeniden sağlamak veya kutsal olan evlilik müessesesini korumak için sayı sınırına riayet getirilmiştir;

الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا ۚ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“O Talak iki defa olur. Her birinden sonra kadını ya iyilikle tutmak ya da güzellikle ayırmak gerekir. (Ey erkekler!) ikinizin de Allah'ın koyduğu sınırlarda duramayacağınızdan korkmanız dışında kadınlara verdiklerinizden bir şey almanız size helâl olmaz⁶³

Eğer boşama üçüncü defa gerçekleşecek olursa evlilik müessesinin devamının son bulacağı bir duruma gelinmiştir ve bundan sonra kadın başka bir gerçek evlilik yaşamadan eski eşine dönemeyeceği bir hal gerçekleşir. Buda ailenin özenli yasalarla çerçevelenip korunduğunu belirtmektedir;

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدِ حَتَّىٰ تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

⁶¹ Bayındır, a.g.e., s. 374

⁶² Abdurrahman Cezeri, , kitabu'l-fıkhi ala mezâhibi'l-erba'a, çağrı yayınları, istanbul, 1984, s. 135.

⁶³ Bakara 2/229, <https://www.suleymaniyevakfimeali.com/Meal/Bakara.htm> (11.12.2019).

“Erkek üçüncü defa boşarsa, artık ona helal olmaz. Kadın başka bir eşle evlenir, o da boşarsa o zaman bakarlar, eğer Allah’ın koyduğu sınırlarda duracakları kanaatine varırlarsa, tekrar birbirlerine dönmeleri günah olmaz. Bunlar Allah’ın sınırlarıdır. Allah bunları, bilen bir topluluk için açıklamaktadır.”⁶⁴

Bakara suresinin 226. ayetinde anlatıldığı gibi İslam’ın boşanmayı yalnızca bir çözüm olarak gördüğünü ve aynı zamanda aile içindeki bireylerin itibarını ve haklarını korumak için boşanmasının da mümkün olduğunu göstermektedir. Boşanma konusunda kadının ve tarafların saygınlığını ve niteliğini korumak Kur’an’ın en önemli noktasıdır ;

لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ.

"Eşiyle ilişkide bulunmamaya yemin edenler (îlâ yapanlar), onlardan en fazla dört ay uzak kalabilirler. Eğer yeminlerinden dönerlerse, Allah bağışlar ve ikram eder"⁶⁵. Bu ayet kadınların aile ortamından koparılmasının istenmediğinin süresiz bir anlaşmazlığın iptalinin yada tamamen ayrılığı getirerek yeni bir hayatın sağlanması gibi, kadını koruyucu önlemler içermektedir

...وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ.⁶⁶

"Onları boşamaya karar vermişlerse, Allah dinler ve bilir. "

Kur’ân-ı kerîm’de bu konular dışında boşanma ile ilgili birçok mesele ele alınmış ve bu meseleler hükme bağlanmıştır. Boşanan kadınların beklemleri gereken İddet süresi, bu süre içerisinde erkeğin geri dönüş imkânının olması bakara suresi 228. ayetinde ele alınmıştır;

وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ
إِنْ كُنَّ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي
عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ.⁶⁷

⁶⁴ Bakara 2/230 <https://www.suleymaniyevakfimeali.com/Meal/Bakara.htm> (11.12.2019).

⁶⁵ Bakara 2/226.

⁶⁶ Bakara 2/227.

"Boşanmış kadınlar, kendi başlarına üç kur' (temizlik dönemi) beklerler. Allah'a ve ahiret gününe inanmışlarsa, Allah'ın rahimlerinde yarattığını gizlemeleri helâl değildir. Kocaları arayı düzeltmek isterse, bu süre içinde onlara dönme hakları vardır. Kur'ân ölçülerine (mârufa) göre kadınların erkekler üzerindeki hakkı, erkeklerin kadınlar üzerindeki hakkı ile aynıdır. Erkeklerin (boşanma konusunda) onlara karşı bir basamak farkları vardır. Üstün olan ve kararları doğru olan Allah'tır"

Bu ayette kadınların boşanma aşamalarından en az zararla çıkmaları hedeflenmiş ve onların boşama esnasında farklı tutumlara girerek günaha dalmaları engellenmiştir. Aynı zamanda ailede Talak konusunda bir yönetim hiyerarşisi oluşturarak yetkiyi erkeğe vermiş ve kadını sorumluluklardan soyutlayıp onun farkını aileyi devam ettirme mecburiyetinde aileyi koruyan olarak belirlemiştir.

Kuranda Bakara 2/229 Talakın sayısında açıkça belirtilerek sayısız ayrılıklar ile kadın korunmuş, sınırlı sayı ile de ailenin hassasiyetle devamı yada sağlıklı bir boşanma sağlanmaya çalışılmıştır.⁶⁸

الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْنَاهُمْ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (٢٢٩)⁶⁹

"O Talak iki defa olur. Her birinden sonra kadını ya iyilikle tutmak ya da güzellikle ayırmak gerekir. Allah'ın koyduğu sınırlarda duramayacağınızdan korkmanız hariç, onlara verdiklerinizden bir şey almanız size helâl olmaz. (Ey müminler!) Eşlerin, Allah'ın koyduğu sınırlarda duramayacaklarından siz de korkarsanız, kadının fidiye verip kendini kurtarması her ikisi içinde günah olmaz. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır; onları aşmayın. Allah'ın koyduğu sınırları aşanlar, yanlış yapan kimselerdir. "

İyilik ile ayrılmanın amacı kadının haklarını ödemek ve ayrıldıktan sonra kendisine zarar vermemek ve onun arkasında uygunsuz konuşmamak, insanları onun

⁶⁷ Bakara 2/228

⁶⁸ Bayındır, a.g.e., s.373

⁶⁹ Bakara 2/229

hakkında karamsar yapmamak ve yeniden evlenmesini mümkün kılmaktır. Bir kadının bakımı ve korunması ve yaşatılmasında iyilik ve samimiyetle eşlik edilmelidir ve aynı şekilde ayrılıkta iyilik ve samimiyetle devamındaki hayat birleştirilmelidir. Ayrılma ve boşanma, bir yandan diğer tarafın saygınlığını koruyan ve diğer taraftan ilgili tarafların karanlık ve çarpık bir hatırasını yaratamayan sıfatlardır. Bu durum Kur'an' da maruf tanımı ile isimlendirilir.⁷⁰

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ
يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (٢٣٠)⁷¹

" Erkek karısını, üçüncü defa boşarsa, artık ona helal olmaz. Kadın başka bir eşle evlenir, o da boşarsa o zaman bakarlar, eğer Allah'ın koyduğu sınırlarda duracakları kanaatine varırlarsa, tekrar birbirlerine dönmeleri günah olmaz. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Allah bunları, bilen bir topluluk için açıklamaktadır."

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ
ضِرَارًا لَتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوعًا وَادْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا
أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ بِعَظْمِ بِيءِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ.⁷²

Bakara suresi,232. ayetinde aile birliğinin korunması hakkında vurgular yapılmıştır. Bu ayette boşanmak isteyen kadın ve erkek bir araya gelmeleri istenmekte ve ortak yolların aranması istenmektedir. Aile birliğinin korunması her zaman İslam'da önemli ve gerekli sayılmıştır. İddet bekleyen boşanmak isteyen kadından bile ortak yol bulmasını ve insanların da engel olmamaları istenmiştir. Boşanmak isteyen kadının İddetinin bitimine yakın bir dönemde eşine tekrar dönmek istediğinde ailelere bu birlikteliğe zorluk çıkartmamaları istenmiştir. Konuyla ilgili ayet-i kerime şöyledir:

⁷⁰ Bayındır,a.g.e.,s.374

⁷¹ Bakara 2/230

⁷² Bakara 2/231

وَإِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ
بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَمْ أَرْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ
وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ⁷³(٢٣٢)

"Kadınları boşadığınızda bekleme sürelerinin sonuna varırlarsa, koca adaylarıyla marufa uygun olarak anlaştıkları zaman, evlenmelerine engel olmayın. Bu, içinizden Allah'a ve Ahiret gününe inananlara verilen öğüttür. Sizin için iyi ve temiz olan budur. Allah bilir, siz bilmezsiniz".

Kur'an-ı kerim'de boşanmanın zamanı ve süreci konusunda Talak suresinin ilk ayetinde açıklamalar yapılmıştır;

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ
مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا
تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا .

"Ey peygamber! Kadınları boşamak istediğinizde onları İddetlerini dikkate alarak (temizlik halinde) boşayın ve İddeti sayın. Rabbiniz olan Allah'a karşı gelmekten sakının. Apaçık bir hayasızlık yapmaları dışında onları (bekleme süresince) evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, sonra yeni bir durum ortaya çıkarır."⁷⁴

Aynı zamanda bu ayette kadınların boşanma aşamasında barınma yerleride belirtilmiş,boşamada kesin gerekli olarak emredilmiş İddet süresi içinde kadının bakımı ve barınma sorumluluğu erkeğe verilmiştir;

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْهِكُمْ
وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ
أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَأَنْتُمْ بِمَعْرُوفٍ وَإِنْ تَعَاَسَرْتُمْ فَسَتَرْضِعُهُ لَهَا أُخْرَى

⁷³ Bakara 2/232

⁷⁴ Talak 65/1.

“Boşadığınız kadınları (İddetleri esnasında) gücünüze göre oturduğunuz yerin bir kısmında oturtun. Onlara (o evi) dar etmek için zarar vermeye kalkmayın. Hamile iseler, doğum yapıncaya kadar ihtiyaçlarını karşılayın. Çocuğu sizin için emzirirlerse ücretlerini verin. İşleri aranızda marufa uygun istişareyle yürütün. Karşılıklı olarak zorlanırsanız çocuğu bir başkası emzirecektir.”⁷⁵

Ayrıca kadınların boşama süresince İddet bitene kadar evlerinden çıkarılmamalarını ve onlarında çıkmamalarını ifade eden ayet şöyledir;

76 لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ ...

Rabbiniz Allah’tan çekinin de açık bir fuhuş yapmamışlarsa onları evlerinden çıkarmayın. Onlar da çıkmasınlar.⁷⁷

Kur’ân-ı kerîm’de, kendileriyle cinsî birliktelik kurulmadan yahut mehirleri belirlenmeksizin boşanan kadınlar hakkında da belirsiz bir nokta bırakılmamıştır. Bu konular ahzab suresi 49 ve bakara suresi 237 de o kadınlar için hükümler belirtilmiştir. Bu hükümler sayesinde Talak yapıp boşanan kadının zararına olmayacağından, boşanan erkek için de bu durumda bir zarar söz konusu olmayacaktır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا فَمَنْعُوهُنَّ وَسَرَاحُهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا .

“Eğer kadınları, kendilerine dokunmadan veya onlara bir mehir takdir etmeden boşarsanız (bunda) size bir vebal yoktur. Şu kadar ki onlara (mal verip) faydalandırın. Eli geniş olan hâline göre, eli dar olan da haline göre ve güzellikle faydalandırmalıdır. Bu, iyilik yapanlar üzerine bir borçtur.”⁷⁸

⁷⁵ Talak 65/6

⁷⁶ Talak 65/1

⁷⁷ Talak 65/1. <https://www.suleymaniyevakfimeali.com/Meal/Talak.htm> (11.12.2019).

⁷⁸ Ahzab 33/49.

Konu ile ilgili diğer ayette şöyledir

وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَوَصَّيْتُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ
يَعْفُوْنَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا
تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

“Eğer onları, kendilerine dokunmadan önce boşar ve mehri de kesmiş bulunursanız o kestiğiniz miktarın yarısıdır. Ancak kadınlar veya nikâh akdini elinde bulunduran kimse bağışlarsa başka. Ey erkekler! Sizin bağışlamanız ise takvaya daha yakındır. Aranızdaki fazileti unutmayın şüphesiz ki Allah, her ne yaparsanız hakkiyle görür.”⁷⁹

İslam, özel durumlarda karı koca olarak ayrılmayı ve boşanmayı öngörür, ancak boşanma İslam peygamberi açısından Kur'an hukumlerinin dışında hareket edilerek yapıldığında hiç hoşgörü ile karşılanmamıştır. Hadislerde bu kavramı açıklayacak birçok örnek mevcuttur⁸⁰.. Bu kısmın devamında Talak konusundaki hadisler elle alınacaktır

Peygamber efendimiz (s) ebû Eyyûbun karısını boşamak istediği haberini duyduktan sonra, şöyle buyurdular: “Eyyûbun karısını boşaması günahtır”. Bu rivayette boşanmak günah olarak gösterilmiştir⁸¹.

Rezin'in ibnu abbast'an zikrettiği bir rivayette: "erkek hanımına: "sen boşsun, sen boşsun, sen boşsun" diye üç kere söylerse (aynı anda üst üste), bu bir boşama sayılır. Bu rivayette erkeğin kadını nasıl boşadığı meselesine değinilmiştir.İbnu Abbas'ın anlattığına göre, bir adam kendisine gelip: "ben hanımı yüz Talakla boşadım, bu hususta fikriniz nedir (bana bir şey gerekir mi)?" diye sordu. Benden şu

⁷⁹Bakara 2/237. <https://www.suleymaniyevakfimeali.com/Meal/Talak.htm>(11.12.2019).

⁸⁰ Ebû abdullah muhammed b. İsmâîl Buhari,, **el-câmi'us-sahîh**, istanbul: dârü't-tibâati'l-âmire, t.y.,s,30

⁸¹ Ebû abdullah muhammed b. Ahmed Buhari, **keşfü'l-esrâr an usûli pezdevî**, beyrut, t.y.,.

cevabı aldı: "kadın senden üç Talakla boşanmıştır. Geri kalan doksan yedisi ile Allah'ın ayetleriyle alay etmiş oluyorsun."⁸².

Mahmud ibn ebi'd anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a bir adamın hanımını üç Talakla birden boşadığını haber verdiler. Öfke ile kalkıp: "daha ben aranızda iken Allah'ın kitabıyla mı oynanıyor?" buyurdu. Derken birisi kalkıp: "ey Allah'ın resulü, onu öldürmeyeyim mi?" dedi⁸³.

Hız. Peygamber (s) ise "Allah nezdinde helalin en sevimsiz olanı boşamadır." "Allah teâlâ'nın gazabını en çok celbeden helalin boşanma"⁸⁴ olduğunu söylemektedir. Bu rivayete dayanarak Talakın mubah olduğu tespitine varmışlar.

Abdullah İbni Yezid anlatıyor: "dedim ki: "ey Allah'ın resûlü, (vallahı) ben hanımımı kesinlikle boşadım." "peki, bununla ne kastettin?" diye sordu. "bir (Talak) kastettim" dedim. Bunun üzerine:

"bununla bir kastettiğine dair Allah'a yemin eder misin?" dedi. Ben de: "vallahı bununla sadece bir Talak kastettim" dedim. Bunun üzerine: "o halde bu senin kastettiğin şekildedir!" buyurdu ve kadını ona geri verdi. O ise, hanımı ikinci kere hı. Ömer radiyallahu anh zamanında, üçüncü kere de hı. Osman zamanında boşadı."⁸⁵.

Boşanmada çift hakları :

Nafaka

Nafaka, kadının hayatının ihtiyaçlarını, yiyecek, giyecek ve barınma, erkeğin görevi olan, kadının diğer yaşam koşulları da dahil olmak üzere ihtiyaç duyduğu şekilde karşılamaktır.Nafaka ihtiyacı, eşleniklik, yakınlık ve beraberlik için üçlü bir unsurdur. Kuran'daki ayetler nafaka gereğini belirtir:

⁸² **Sevre es-sülemî**, Tirmizi,. el-câmi'us-sahîh, ahmed muhammed şâkir, t.y,**b.a.**

⁸³Ebû dâvûd, süleymân b. Eş'as b. İshâk el-ezdî es-sicistânî, kitâbü's sünen, 1998,

⁸⁴ Ebû Davûd,Sünen Talâk 4.

⁸⁵Tirmizi, **Talak,1**

“Kadınları boşadığınızda bekleme sürelerinin sonuna varırlarsa, ya maruf (Kur’ân ölçüleri) ile tutun ya da maruf ile ayırın. Onları, haklarına girip zarara uğratmak için tutmayın.Bunu yapan, kendini kötü duruma sokar. Allah’ın âyetlerini hafife almayın. Allah’ın üzerinizdeki nimetini aklınızdan çıkarmayın. O, indirdiği kitap ve hikmet ile size öğüt vermektedir. Allah’a karşı yanlış yapmaktan sakının.Bilin ki her şeyi bilen Allah’tır.”

Ayrıca annelerin çocuklarının emzirme sürelerinin açıklandığı ayette bu sırada bakım ve ihtiyaçlarının baba tarafından karşılanacağı bildirilmiştir;

"عَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا ..."

“Analar çocuklarını iki tam yıl emzirsinler. Bu, emzirmeyi tamamlamak isteyen içindir. Anaların marufa uygun yiyeceği ve giyeceği, çocuğun babasına aittir. Kimseye gücünün üstünde yük yüklenmez.”⁸⁶

Nikâh altında olsun, boşanmış olsun bütün anneler çocuklarını tam iki sene emzirirler, emzirmeleri gerekir, ilâhî hükme göre annelerin durumu budur. Bu hüküm, emzirmeyi tamamlamak isteyen içindir. Şu halde tam iki sene emzirme süresi, en çoğu olup, âyette açıklanacağı üzere bu sürenin azaltılması caizdir;

"Mevludün leh" yani çocuk kendisi için doğmuş ve onun doğmasına sebep ve nesebine sahip bulunmuş olan baba üzerine de, o annelerin ücretleri başta olmak üzere yiyecekleri ve giyecekleri onlara vaciptir. Fakat maruf kadar, yani babanın imkanına göre, iki tarafın durumuna uygun olarak ,bir hakimin uygun görebileceği ölçüde vaciptir. Çünkü hiçbir kimse, gücünün yettiğinden başkasıyla yükümlü olmaz.Ne çocuğu yüzünden anneye, ne de çocuğu yüzünden babaya zarar verilmeye kalkışılmaz. Zarar vermeye kalkışılmasın ki, hiçbirine zarar verilmesin. "Zarara, zararlar karşılık vermek yoktur".⁸⁷

⁸⁶Bakara 2/233

⁸⁷ Muhammed. Hamdi Yazır, Hak dini, Kur'an dili: Türkçe tefsir ,İstanbul c.1. , s. 288.

Çocuğun sahibi hak ettiği yiyecek ve kıyafetlerden sorumludur.

“Genişliği bulunan kimse genişliğinden infak etsin”⁸⁸

Bu ayet bütün nafaka meselelerinde uygulanabilir bir hükümdür.

“ ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar.”⁸⁹

âyetini unutmayıp ne israf ederek ne de kısarak değil, orta bir yol tutarak uygun olanı vermelidir. Rızkı kısılmış olan kimseler de Allah'ın ona verdiğinden infak etsin; orta halli olan orta halli, az olan da az vermelidir. Çünkü Allah kimseye verdiklerinin dışında bir şey teklif etmez; her hususta böyle olduğu gibi infak teklifleri de böyledir. Zengin zenginliğine göre, fakir de fakirliğine göre sorumlu olur. Bu da bir bakıma Allah'ın ihsanı sayılır Allah bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır. Sabrederek ilerisi için Allah'tan ümidi kesmemeli, zenginler de ihmal etmemeli, zekat, sadaka ve yardımlarıyla gözetmeli, zengin ve fakir hepsi Allah'tan korkarak çalışmalıdırlar.”⁹⁰

Zengin adama kabiliyeti ve fakir adama ödeyebileceği kadarı" kısacası, herkes yaratıcı'nın kendisine verdiği şeyi, yaratıcı'nın kendisine verdiği gücü ve yaratıcı'nın tüm zorluklarından sonra kimseye eksik etmediği rızkı kadar harcamalıdır⁹¹."

Bu yüzden evlilik için sebeplerden biri nafakaya duyulan ihtiyaçtır. Bir kadının günlük masrafları, konut ve kıyafetler de dahil olmak üzere nafakasının ödenmesi hakkıdır. Kocasından talep eder ve ona ödeme yapması, kocanın görevidir⁹².

Tabiki, nafaka ve ödemenin, bir kadının kocasına vermesi gerektiği itaati gibi koşullara tabi olduğu belirtilmelidir. İtaat iki bölüme ayrılmıştır. Özel bağlılık kavramı, eşin, çiftin içgüdüsel gereksinimlerine, itaat etmesidir. Ancak, evrensel itaat

⁸⁸Talak 65/7 <https://www.suleymaniyevakfimeali.com/Meal/Talak.htm> (11.12.2019).

⁸⁹Furkan 25/67

⁹⁰Yazır, **a.g.e.**, s. 288.

⁹¹Reşid Rıza, **Tefsîru Kur'âni'l-Hakîm Tefsîru'l-Menâr, I-XII**, Dâru'l-Mârifet, Beyrut ts, 1947, s. 44.

⁹²Niyazov, **a.g.e.**, s. 422.

kavramı, yaşamın her alanında kadınların sadakat ve itaatidir.Hukuk metinlerine dayanarak, bir kadın evlilik işlerine bağlı olarak sadık olmalı ve izinsiz evini terk etmemelidir.

Kur'an da Talak ta Çiftlerin hakları

İslam'da, bir ailenin kurulmasının yanı sıra, boşanma sırasında ve sonrasında her iki taraf için verilen görev ve haklar göz önüne alındığında, her bir çiftin görev ve haklarının belirlendiği ayrıntılı ve özenli yasalar mevcuttur. Bu görevler veya haklar finansal ve finansal olmayan kategorilere ayrılabilir. Mali işler arasında, kadının boşanma süresi boyunca, nafakası karşılıklı haklar gözetilerek belirlenir.Boşanma süresi boyunca, erkek tarafından, nafaka ödenmesi zorunludur.Ayrıca, hamilelik durumunda, boşanmış bir kadının nafakası olacaktır.kadının boşanmayı isteme hakkı ayette şu şekildedir;

93 "... فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ

Ey müminler!) Eşlerin, Allah'ın koyduğu sınırlarda duramayacaklarından siz de korkarsanız, kadının fidyeye verip kendini kocasından kurtarması her ikisi için de günah olmaz..."94

Boşanma hakkı, bir kadının yapısı gereği çocuğun yaşamı boyunca bir çocuğa dönme hakkı ve maddi olmayan meselelerden çocukların korunmasına verilen önceliktir. Boşanma hakkı, başlangıçta, erkeğe verilir, ancak bazı durumlarda bir kadının yasal ve hukuksal hak kazanımı için mahkemeye başvurması mümkündür.İran hukukunda bu uygulama bu gün İslami yargıya dayandığından, çoğu durumda geçerli yargı organları ile ilgili yasalar arasında bir eşleşme söz konusudur⁹⁵.

⁹³ Bakara 2/229

⁹⁴ <https://www.suleymaniyevakfi.org/fikih-arastirmalari/kadinin-bosanma-hakki-iftida.html>(11.12.2019).

⁹⁵ Ahmet Niyazov,, "Caferi fıkhında boşama yetkisi.", PhD diss., Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 422.

Boşanmada erkeklerin yetkileri:

İslam hukukuna göre boşanma hakkının çiftin münhasır haklarından biri olduğuna dair mezhepsel uygulamalar olsada bu hak öncelikle sadece erkeğe açıktır, böylece erkek tarafı ayetlerin getirdiği şartları oluşturunca istediği zaman boşanabilirler;

"يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَ..."⁹⁶

"Yaratıcı, erkeğe boşanma hakkını vermiştir"⁹⁷,

...وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ.⁹⁸

"Erkeklerin (boşanma konusunda) onlara karşı bir basamak farkları vardır. Üstün olan ve kararları doğru olan Allah'tır."⁹⁹

Aynı zamanda dönme kararında erkekler yine söz sahibidirler.İddet içinde isterlerse eşlerine dönebilirler;

...

...وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا¹⁰⁰

"Kocalar arayı düzeltmek isterlerse, onlara İddet içinde dönmeye daha çok hak sahibidirler"¹⁰¹

⁹⁶Talak 65/1

⁹⁷Rashidi, a.g.e., s.142.

⁹⁸Bakara 2/229

⁹⁹<https://www.suleymaniyevakfimeali.com/Meal/Bakara.htm>(11.12.2019).

¹⁰⁰Bakara 2/228)

¹⁰¹<https://www.suleymaniyevakfi.org/fikih-arastirmalari/kadinin-bosanma-hakki-iftida.html>(11.12.2019).

2.1.Talâkta Şahit Bulundurma

Boşama ile ilgili konulara yer verilen Talâk suresi'nde, boşanmada şahit bulundurma konusunda;

”وَأَشْهَدُوا ذَوِي عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ...”

...İçinizden iki adil kimseyi de şahit tutun...”¹⁰²

buyrulmaktadır.Boşamanın iki şahit huzurunda yapılarak iki tarafında hakları gözetilmesi herkes için faydalı olacaktır.Aynı zamanda ani ve fevri kararlar alarak aile birliğini geri dönülmez bir şekilde sokmanın engellenmesi amaçlanmıştır. İslam hukukunda mezheplerin içtihatlarına göre boşanmada iki şahit bulunması tavsiye edilmiştir ama Talakta geçerlilik şartı değildir.Bu mezhep uygulamalarının genel görüşüdür.Bu zikredilen ayete zıt olan bir mezhep uygulamasıdır.¹⁰³ Ayetten anlaşılan boşanma esnasında iki şahit bulundurmak zorunludur.¹⁰⁴

2.2. Kur'an'da İddet

“ey nebi kadınları İddetleri içinde boşayın”.¹⁰⁵

...¹⁰⁶يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ

Arapça bir kelimedir ve sözlük anlamında, bir şeyin sayılması, sayının, limitinin ve bitinceye kadar sayılanın sayısının az ya da çok olması anlamına gelir. Müfred bir kelimedir. Çoğulluğu “ided” şeklindedir. Kadın, eşinin boşanması veya ölmesiyle gün sayısını (hamilelik veya adet) veya hamilelik günlerini veya dört ay ve on günleri sayma anlamında teyit adını almıştır.Fıkıh sözcüğünün anlamı mezhepte görüldüğünde, mezheplerin farklı tanımlamalar yaptığı görülmektedir. Aşağıdaki Hanefî mezhebi tanımı, daha şiddetli görünmektedir, çünkü şiddet olgusunun ana

¹⁰²Talâk65/2.

¹⁰³ Bayındır,a.g.e.,s.355

¹⁰⁴ Bayındır ,a.g.e.,s .355

¹⁰⁵<https://Kur'an'.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/talak-suresi-65/ayet-1/diyanet-isleri-baskanligi-meali-1>(11.12.2019).

¹⁰⁶ Talak 65/1

unsurlarını özlü bir şekilde bir araya getirmektedir: İddet, Evliliğin kaybolduktan sonra, kadının beklemek zorunda kaldığı belli bir süredir. Daha eksiksiz bir tanım yapan Ömer Nasuhi Bilmen şu şekilde tanımlar, “İddet; vefat veya mufarekatten sonra baki kalan nikâh asarının inkızası için şer’an muayyen olan bir ecel (bir müddet) demektir ki bu müddet nihayet bulmadıkça zevc veya zevce başkasıyla ve bazı ahvalde birbiriyle tekrar evlenemezler”¹⁰⁷ Bu tanım "ölüm veya gözüaltına alındıktan sonra, iddianın, eşin veya eşinin ölümünün yasal olarak ayrılma durumunda başlayacağını belirtir.; “baki kalan nikâh asarının inkızası için” ifadesiyle İddetin birtakım hikmetleri olduğunu; “şer’an muayyen olan bir müddet” ifadesiyle İddetin süresi şari tarafından belirlenir; “bu müddet nihayet bulmadıkça zevc veya zevce başkasıyla ve bazı ahvalde birbiriyle tekrar evlenemezler” İddet döneminde şiddetin beklediği kişinin ifadesiyle evlenememesi, İddetin en önemli sonucu olduğunu vurguluyor. İslam hukuku literatüründe İddeti bekleyen kadına mu’tedde denir ve İddeti bekleme sürecine i’tidat denir. İddet beklentisi, cehalet döneminde bilinen ve neredeyse hiç terk edilmeyen bir şeydi. ancak çoğu şeyde olduğu gibi, İddette yanlış uygulamalar vardı¹⁰⁸.

İddet meselesi aslen cehalet çağından İslam hukukuna geçmiştir, ancak o zaman bir yıl bekleyen ve kocası zor günlerde öldüğü halde sıkıntılı durumlara giren kadın için İslam hukuku, uygun önlemleri almıştır, bu konuyu yeniden düzenlemiş ve kesin şartlarla açıklık getirmiştir; Kadınların farklı durumlarına göre İddet miktarı açıklanmıştır¹⁰⁹.

Âyette, kadınları İddet içinde boşanmaları ve İddeti erkeklerin sayması talimatı verilmiştir.¹¹⁰ Doğrulama, kadının temizlik durumunda olduğu, yani adet görmediği anlamına gelir. Ayette dikkatlice uyulması gereken İddetin bildirilmesine dikkat etmek, başladığı ve bittiği zamanı belirlemek ve bu süre zarfında yerine getirilmesi gereken görevleri yerine getirmek arzu edilir. Yorum yapanlara göre,

¹⁰⁷ Bilmen, a.g.e., s. 368

¹⁰⁸ Erdoğan, a.g.e., s. 85.

¹⁰⁹ Yılmaz, a.g.e., s. 23.

¹¹⁰ Talak, 65/1

kadınlar adet görme yaparken boşanma yapılmaz;adet meselesi Kur’anda şöyle açıklanmıştır;

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ
يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

Sana kadınlardaki adet ve lohusalık kanamalarını soruyorlar. De ki: “O bir sıkıntıdır.” Kanama devam ederken onları rahat bırakın, temizleninceye kadar da yaklaşmayın. (Adet kanı kesilip) Tertemiz olduklarında onlara Allah'ın size buyurduğu yerden varın.Allah tevbe edenleri (hatasından tam olarak dönenleri) sever, temizlenenleri de sever.¹¹¹

Birinci ve ikinci boşanmadan sonra, kocanın İddeti sona ermeden eşine geri dönme hakkı vardır.

...وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا...

“... Kocaları arayı düzeltmek isterse, bu süre içinde onlara dönme hakları vardır...”¹¹²

İddet Boşanma süresince birçok avantaja sahiptir. İlk olarak, kadın hayız değil temiz zamanlarda eşinden tamamen kopmamıştır. Bu nedenle, kadınlar ve erkekler arasındaki cinsel yaklaşımın önünde bir engel yoktur. Olumsuz faktörler, kadının adet durumunda ruh hallerinde etkili olabilir. Bu boşanma sürecini olumsuz yönde etkileyebilir. Ancak, temizlik durumunda boşanma durumunda böyle bir etki söz konusu değildir.Boşanma süresini uzatan İddet eylemi eşlere barış yapmak, anlaşmazlıkları çözmek ve olumlu etkileşim kurmak için zaman kazandırmıştır.Boşanmanın kaçınılmaz olduğu durumlarda, ayrı eşler boşanmaya hazırlık için iyi bir geçiş aşaması sağlayabilir. Kur'an'ın öngördüğü gibi, eşler İddet döneminin bitiminden sonra birbirinden ayrılırsa, yeni duruma uyum sağlamak için

¹¹¹ Bakara 2/222<https://www.suleymaniyevakfimeali.com/Meal/Bakara.htm>(11.12.2019).

¹¹² Bakara 2/228

zaman kazanacaklardır. Öyleyse boşanma onlara şok olmaktan çıkar. Boşandıktan sonra sevgilerini başka birine de aktarabilirler.¹¹³

İddet sırasında eşler normal ilişkilerini, özellikle cinsel ve duygusal durumlarını bozarlar. Ancak koca, ailenin barınma ve beslenme gibi zorunlu gereksinimlerini karşılar ve bu yükümlülüklerini İddet sırasında yerine getirmeye devam eder.İddet sırasında karı koca arasında bir tür ayrılık vardır, ancak yine de bir aradadırlar ama bu sırada cinsel yakınlık kabul edilmemektedir.Tekrar dönme kabul edilene kadar haram kabul edilmektedir¹¹⁴.

Boşanmada öncelikle eşlerini boşamış erkekler, aynı evde ve aynı şartlar altında eşlerinin konaklama ve benzer ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Talepleri kesinleşinceye veya çocukları doğana kadar, güçleri ve imkânları kadar evlerinde tutulmaları gerekir. Koca, karısı servetlerine göre, sosyal statülerine, kendi yaşam standartlarına göre aynı seviyede yaşamalıdır. Onları evden çıkarmak için onlara baskı yapmamalı veya herhangi bir şekilde kötü davranmamalıdır. Barınma, giyinme ve beslenme gibi ihtiyaçlarını zedelememelidirler. Çünkü evlilik bağı, İddet sırasında tamamen yok edilmemiştir. Kadının evi terk etmemesinin hedefi, erkeğin kendisine dönmesi için fırsatlar yaratmaktır.Evde kaldığınız süre boyunca, iki eşin birbiriyle ilgilenmesi, aşklarını yeniden yaşamaları ve boşanma kararından geri dönmeleri mümkün olabilir.Talebin sonuçlandırılması sırasında aynı evi paylaşan eşler yeniden birleşme için bir fırsat bulabilirler¹¹⁵.

Kur'an, İddeti, evliliği sürdürmek için terapötik bir aşama olarak görmektedir. Benzer şekilde, İddetin sonunda son bir boşanma yaşanmışsa, bu sürenin asgari zihinsel tükenmişlikle sağlıklı bir şekilde geçirilmesi gerekir. Bunu yapmak için, boşanmış eşlerin birbirlerine yardım etmeleri gerekir.Boşanmış eşlerin karşılıklı haklara saygı duyması ve iyilik ilkesine dayanması gerektiğine karar verilmiştir. Boşanmış eşler, Kur'an'ın bu emrine uymaları halinde boşanmanın sebep olduğu

¹¹³Davut İbrahimoğlu, **Evlilikte doğru seçim ve ailede mutluluk**. Hayat Yayınları, 2004, ss. 105-106.

¹¹⁴Abdurrahman Kasapoğlu, İnönü Ü. Per Sun. **"İslama Göre Evlilikte Eşler Arasında Uyum Sorunu."**, 2007, b.a.

¹¹⁵Nevzat Tarhan,. **Kadın psikolojisi**. Nesil Basım Yayın Gıda Ticaret ve Sanayi A. Ş, 2005, ss. 108-114.

psikososyal sorunların üstesinden kolayca gelecektir. Boşanmış eşlerin karşılıklı olarak iyi anlaşması iç dünyalarının yaralarının kapatılmasına yardımcı olabilir¹¹⁶.Boşanmış eşe geri dönmenin veya İddetin sonunda ayrılmanın belli prensipleri vardır.

Herhangi bir kötülüğü düşünmeden, zarar vermeden koca, iyi ilişkilerle karısına dönebilir. Ya da herhangi bir çatışma olmadan, düşmanlık olmadan, zorluk çekmeden, karısını tamamen bırakabilir. Hem eşiyle evliliğe geri döndüğü hem de onu tamamen terk ettiği durumda eşlerin haklarına saygı duyulmalıdır.Bu meselenin İslam'da maruf terimi ile adlandırıldığı önceki bölümlerde anlatılmıştı. İslam bu konuyu farklı bir boyutla çözmek için boşanmaya süre getirmiştir.

Boşanma ilanından sonra, boşanma kesinleşmeden önce İslam'ın üç aylık bir bekleme süresi (İddet) gerekmektedir. Bu süreçte çift aynı çatı altında yaşamaya devam eder ancak ayrı olarak uyur. Bu çiftlere sakinleşme, ilişkilerini değerlendirme ve belki uzlaştırmaları için zaman verir. Bazen taraflarlar acımasızca ve sinirlenir ve sonra bir veya iki taraf pişman olabilir. Bekleme süresi boyunca, karı koca, herhangi bir zamanda ilişkilerini sürdürmekte özgürdür, bu da boşanma sürecini yeni bir evlilik sözleşmesine ihtiyaç duymadan sonlandırmaktadır¹¹⁷.

Bekleme süresinin sebebi, eşin bir çocuk bekleyip beklemediğini belirtmenin de bir yoludur. Karısı hamile ise doğuma kadar sonra bekleme süresi devam eder. Bekleme süresi boyunca eşin aile evinde kalma hakkı vardır ve kocası eşine bakımdan sorumludur.

Bekleme süresi dönüş taahhüt edilmeden tamamlanırsa, boşanma tamamlanır ve tamamen yürürlüğe girer. Kocanın karısına karşı olan mali sorumluluğu artık yoktur ve normal olarak ailesinin evine döner. Ancak, erkek düzenli bir şekilde nafaka ödemeler zorunluluğu ile herhangi bir şekilde çocuğun mali ihtiyacını karşılamak adına hala sorumlu kişidir.

¹¹⁶ Kasapoğlu, **a.g.e.** , b.a.

¹¹⁷ Aydın, **a.g.e.**, s. 82-85.

2.3.Kur'an'da Maruf' ve Maruf'un Tanımı

Maruf; bilinen ve malum olan şey demektir. Bu bilgi, ya gelenek ve göreneklerden ya da Kitap ve Sünnetten elde edilir. Gelenek ve görenekten elde edilmişse Kitap ve Sünnete aykırı olmaması gerekir. Böyle bir bilgiyi akıl ve din güzel bilgi sayar.118 Kuranda maruf ,Talakla ilgili bazı ayetlerde şöyle geçmektedir;

...وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ...¹¹⁹

“Kocaları arayı düzeltmek isterse, bu süre içinde onlara dönme hakları vardır, Kur’ân ölçülerine (mârufa) göre kadınların erkekler üzerindeki hakkı, erkeklerin kadınlar üzerindeki hakkı ile aynıdır.”¹²⁰

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ...¹²¹

“Kadınları boşadıysanızda bekleme sürelerinin sonuna varırlarsa, ya maruf (Kur’ân ölçüleri) ile tutun ya da maruf ile ayırın...”¹²²

...وَأَمِّرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَإِنْ تَعَاَسَرْتُمْ فَمَنْعُكُمْ لَهُ أُخْرَى

“Çocuğu sizin için emzirirlerse ücretlerini verin. İşleri aranızda marufa uygun istişareyle yürütün”¹²³

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدِ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَلَوْلَا ذَلِكَ لَفُتِنَ الْفُقَرَاءُ بِالْغَنِيِّمْ فَكَانَ لَكُمْ فِي الْقُرْآنِ حِكْمٌ لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ

“Eğer erkek karısını (üçüncü defa) boşarsa, kadın, onun dışında bir başka kocayla nikahlanmadıkça ona helal olmaz. (Bu koca da) onu boşadığı takdirde onlar (kadın ile ilk kocası) Allah'ın koyduğu ölçüleri gözetebileceklerine inanıyorlarsa

¹¹⁸ Bayındır.,a.g.e.2. baskı s,205

¹¹⁹ Bakara 2/229

¹²⁰ <https://www.suleymaniyevakfimeali.com/Meal/Bakara.htm>.(11.12.2019).

¹²¹ Bakara 2/231

¹²² <https://www.suleymaniyevakfimeali.com/Meal/Bakara.htm>.(11.12.2019).

¹²³ Talak 65/6

tekrar birbirlerine dönüp evlenmelerinde bir günah yoktur. İşte bunlar Allah'ın, anlayan bir toplum için açıkladığı ölçüleridir.¹²⁴

وَالْمُطَلَّاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ

“Kocaları tarafından boşanmış kadınların da marufa uygun menfaatleri (geçindirilme hakları) vardır. Bu, Allah’tan çekinenlerin üzerine borçtur.”¹²⁵

2.4.Kur'an'a Göre Talakta Sorumluluklar

Talakta sorumluluklar konusu bu bölümde Kur'an'da ki tanımı ve uygulamalar esas alınarak ele alınacaktır.Kadın ve erkek boşandıktan sonra bazı sorumlulukları vardır. Bunlar Talak süresi boyunca kocanın kadına mesken tahsisi, nafaka ve çocukların velayet durumu konusudur. Talakta sorumluluklar sadece bu konulardan ibaret değildir. Ama daha öne çıkmışlardır ve bu kısımda bu konular ele alınacaktır.. Kuran'daki ayetler nafaka gereğini belirtir:

"عَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا ..."¹²⁶

وَالْمُطَلَّاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ

“Kocaları tarafından boşanmış kadınların da marufa uygun menfaatleri (geçindirilme hakları) vardır. Bu, Allah’tan çekinenlerin üzerine borçtur.”¹²⁷

Öncelikle çocuk velayeti kısmı ele alınacaktır.Çocuk velayeti İslami fıkıh literatüründe muamelat kısmında tartışılmıştır. Muamelat ibadatin aksine zaman ve yere göre değişebilir.Her çocuk genç kız ve kadın için farklı ama uygulanabilir olmalıdır.Bir insanı kadın olarak hayata başlatmanın yaşamın sorunları ve dezavantajları ile başlaması gerektiği anlamına gelmemelidir.¹²⁸Boşanma

¹²⁴Bakara2/230<https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf/kuran-meal-2/bakara-suresi-2/ayet-230/diyanet-isleri-baskanligi-meali-1>(11.12.2019).

¹²⁵Bakara 2/241

¹²⁶Bakara 2/233.

¹²⁷Bakara 2/241

¹²⁸ Suad Yildirim, *kur'an'da ulûhiyet*, İstanbul, 2016, s. 121-150.

durumunda, çocuklar genellikle en çok etkilenen bireyler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

- Boşanma çocuklarda akıl sağlığı sorunları riskini artırabilir,
- Boşanma çocuklarda davranış sorunlarını artırabilir,
- Boşanma çocuklarda akademik performansı olumsuz etkileyebilir,
- Ebeveynleri boşanmış olan çocuklar risk alma olasılıkları yüksektir,
- Ebeveynleri boşanmış olan çocukların kişilik eğitimi ve şekillenmesi yetişkinliğe kadar uzanabilir.¹²⁹

İslam hukuku, çocukların ihtiyaçlarını dikkate almakta ve onların boşanma meselesinden daha az etkilenmesi için hükümler vermektedir.¹³⁰

Velayet, çocukların fiziksel veya maddi olarak sahiplenme anlamına gelmektedir. Ailede baba, ailenin ve çocuğun bakım ve sorumluluklarını üstlenmekle sorumludur¹³¹.

Kur'an hukuk ilkelerine göre, baba ailede doğal validir;

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ
أَمْوَالِهِمْ¹³²

“Erkekler, kadınların koruyucusudurlar. Bu, Allah'ın her birine diğerinden fazla şeyler vermesi ve erkeklerin mallarından (eşleri için) harcamaları sebebiyledir.”

133

İkinci olarak Kur'an'ın ayetlerine göre İslam hukuku incelendiğinde, Kur'an-ı kerim'de çocukların velayeti konusunda ayet bulunmadığı ortaya çıkmaktadır. İslam

¹²⁹ İnan, a.g.e.s. 1-24.

¹³⁰ Aktan, a.g.e., s.396.

¹³¹ Aydın, a.g.e., s. 86-87.

¹³² Nisa 4/34

¹³³ <https://suleymaniyevakfimeali.com/Meal/Nisa.htm>(11.12.2019).

bu konuda tek ayet olan bakara suresinin 233 ayetine işaret etmektedirler. Bu ayette kur'anı kerim, karı kocaya boşandıktan sonra çocuklarının geleceği konusunda adil bir şekilde danışmalarını tavsiye etmektedir;

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بَوْلِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ¹³⁴

"emzirme süresini tamamlamak isteyenler için, boşanmış anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler. Onların, kur'an'ın ve sünnetin hükümlerine yani İslâmî kurallarla örtüşen örfе uygun olarak beslenmesi ve giyimi baba tarafına aittir. Bir insan ancak gücü yettiğinden sorumlu tutulur. Hiçbir anne çocuğu sebebiyle ve hiçbir baba çocuğu yüzünden zarara uğratılmamalıdır. Vârislere de buna benzer hükümler uygulanır. Eğer anne ve baba karşılıklı rıza ve karşılıklı istişare ile anlaşarak çocuğu annesinden ayırıp bir sütanneye vermek, iki yıl tamamlanmadan memeden kesmek isterlerse, kendilerine bir vebal, bir günah yoktur. Çocuklarınızı süt anne tutup emzirtmek istediğiniz takdirde, süt anneye vermekte olduğunuzu kur'an'ın ve sünnetin hükümlerine göre, iyilikle, İslâmî kurallarla örtüşen, örfе uygun olarak teslim etmeniz, çocuğun emniyetini sağlamanız şartıyla size bir günah ve vebal yoktur. Allah'a sığınınız, emirlerine yapışınız, günahlardan arınıp, azaptan korununuz. İşlediğiniz amelleri Allah'ın bildiğini, gördüğünü bilin"¹³⁵

Bu ayeti kerimede annenin bebeklerini iki yıl boyunca emzirmesi gerektiği söylenmektedir. Bu ayete dayanarak bebeklik yıllarında çocuğu büyütme ve büyütme hakkının anne ile kaldığı sonucuna varılmıştır.¹³⁶

¹³⁴ Bakara 2/233

¹³⁵ Bakara 2/ 233. <https://www.suleymaniyevakfimeali.com/Meal/Bakara.htm> (11.12.2019).

¹³⁶ Kahveci, a.g.e., s. 110.

İddet bekleyen kadının nafakası:

Arapça bakım sözcüğü nafaka,yaşam masraflarını ödemek anlamına gelmektedir.¹³⁷ İddet kocanın ölümü veya eşini boşaması halinde söz konusu olur.

وَأْتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبَّنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا

“Kadınlara mehirlerini cömertçe verin. Ondan bir şeyi gönül hoşluğu ile size bağışarlarsa onu da içiniz rahat olarak afiyetle yiyin”.¹³⁸

وَالْمُطَلَّاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ

Kocaları tarafından boşanmış kadınların da marufa uygun menfaatleri (geçindirilme hakları) vardır. Bu, Allah’tan çekinenlerin üzerine borçtur.¹³⁹

Vefat İddeti bekleyen kadına nafaka gerekmez. Çünkü koca vefat edince tüm malı mirasçılara geçer. Karısı da dörtte bir veya şekilde bir oranında mirasçı olur. İslâm'ın ilk dönemlerinde koca, eşi için ölümünden sonra bir yıl süreyle nafaka verilmesini vasiyet etmek zorundaydı.Konuyla ilgili ayette şöyle buyrulur:

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ...¹⁴⁰

"sizden karısını geride bırakıp ölecek olanlar eşlerinin kendi evlerinden çıkarılmayarak bir yıl süreyle yararlanmasını vasiyet etsinler"¹⁴¹.

Ancak bu ayette belirtilen bir yıl süreli nafaka ve mesken ile vasiyet hükmü kadına miras hakkı tanıyan nisâ sûresinde ki miras ayetinin inmesiyle, bir yıllık İddet süresi de şu ayetle kısaltılmıştır¹⁴²:

"içinizden ölenlerin geride bıraktıkları karıları kendi kendilerine dört ay on gün beklerler"¹⁴³.

¹³⁷ Bilmen,a.g.e.,s.443

¹³⁸ Nisa 4/4 <https://suleymaniyevakfimeali.com/Meal/Nisa.htm> (11.12.2019).

¹³⁹ Bakara 2/241

¹⁴⁰ Bakara 2/240.

¹⁴¹ Bakara 2/240.

¹⁴² Nisâ 4/12.

Ric'î olsun, Bâin olsun boşanma hâlinde İddet süresince kocanın nafaka yükümlülüğü devam eder. Ancak üçlü boşamada Şâfiî î, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre yalnız mesken temin edilir; diğer giyim, yiyecek vb. Gerekmez. Ailede baba, ailenin ve çocuğun bakım ve sorumluluklarını üstlenmekle sorumludur¹⁴⁴. Çocukların geçim masrafları kız ve erkek çocukların nafakaları babalarına aittir. Nafakanın kapsamına bu çocukların yiyecek, giyecek ve mesken ihtiyaçları girer. Boşamanın iki veya üç defa olması sonucu değiştirmez.

وَالْمُطَلَّاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ.

“Kocaları tarafından boşanmış kadınların da marufa uygun menfaatleri (geçindirilme hakları) vardır. Bu, Allah’tan çekinenlerin üzerine borçtur.”¹⁴⁵

Talâk sûresi 6.ayette şöyle buyrulur:

...فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ وَأُتِمُّوا بِبَيْنِكُمْ بِالْمَعْرُوفِ...

"eğer (çocuklarınızı) sizin için, onlar (anneleri) emzirirlerse, onlara emzirme ücretlerini tam olarak veriniz"¹⁴⁶.

Burada, boşanmış bir kadının İddetini tamamladıktan sonra, çocuğunu emzirmesi halinde ücrete hak kazanacağı hükmü yer almaktadır. Bu da, çocuğun nafakasının babaya ait olduğunu gösterir.

İslam’da bir eşin evlilik sırasında ve ondan boşandıktan bir süre sonra karısına karşı mali yükümlülüğü bulunmaktadır. Evli iken, bir kocanın sosyal sınıfına veya evlilik sözleşmesi sırasındaki sözleşmesine göre barınma, yiyecek ve karısının kıyafetlerini ödemesi beklenir. Hukuki düşünce noktasında farklılıklar olsa da, genel olarak tüm tıbbi masraflarını da ödemesi beklenmektedir. Sosyal sınıfa ve anlaşmaya bağlı olarak, nafaka ayrıca hizmetkarları ve eşinin akrabalarıyla tutarlı bir yaşam standardı içerebilir. Boşanma olursa, kocanın boşanmadan sonraki ilk üç ay boyunca,

¹⁴³Bakara 2/234.

¹⁴⁴Aydın, a.g.e., s. 86-87.

¹⁴⁵Bakara 2/241

¹⁴⁶Talâk 65/6.

eşinin evinde yaşamaya devam ettiği ve yeniden evlenemeyeceği, İddet olarak bilinen bir dönem için aynı maddi desteği ödemesi beklenir; bu mesele hamilelik olmadığını tespit etmek ve çiftin uzlaşabileceği bir süre için izin vermektir. bu sıradaki kişisel masraflar mehirden ayrı olarak nafaka kapsamında karşılanır. Nafaka anlaşmaya göre ayrıca baba, anne, kız kardeş, erkek kardeş ve çocuk gibi aile fertlerini de kapsayabilir¹⁴⁷.

Değerlendirme

Kur'an-i kerim'de tüm detayları ile işlenilen Talak konusu ile müslümanlara Talakta Allahın sınırlarının korunması yönünde telkinler yapan ayetler vardır ve tüm ayetler haklara riayet ederek insanların boşanmalarını ölçüler ile kısıtlama ve kararlarında sorumlu davrandırma amacını taşır. Kur'an ayetlerinin, aile anlaşmazlıkları ile başa çıkmak için önümüze koyduğu yöntemler, genel kurallardır: Ya birlikte yaşamaya birbirine saygı gösterme, ya da ayrılığa layık olma ve saygı duymadır. Görüldüğü gibi Kur'an çözüm odaklı olarak tüm kuralları belirlemiş, aşırı kurallamadan ve zorlayıcı hükümlerden çok bilinebilir olmasına ve uygulanabilir olmasına özen göstermiştir. Bu bölümde incelediğimiz Talak konusunu yüce rabbimiz aile kurumunun en zor imtihanı olarak ailenin ve fertlerin faydasını gözeterek detayları ile açıklamıştır.

¹⁴⁷ Bilmen a.g.e s, 446

İKİNCİ BÖLÜM

MEZHEPLER DÖNEMİNDE YERLEŞEN TALAK UYGULAMALARI

Aile toplumun temeli, yaşamın kurucusu, kelimenin en geniş konsepti olarak, üyelerinin ve yerlerinin kökenidir. Bu sosyal kurum, üyelerine güvenlik hissi vermek için en iyi yerdir. Aile, her zaman, toplumların en temel sosyal kurumudur. Tüm insan toplulukları arasında, kültürlerin, medeniyetlerin ve insanlık tarihinin kökeni olmuştur. Bu temel kutsal yapıyı ele almak, onu gerçek ve yüce pozisyonuna getirmek ve yönlendirmek, her zaman büyük bir insan ailesinin reformuna, ihmal edilmesi ise insanın gerçek hayattan uzağa gitmesine neden olmuştur.¹⁴⁸

Cehaletin önceki dönemlerinde, boşanma bir kadın tarafından sağlanırdı. Böylece kadın,evin kapısını sola doğru,sağa koyarsa,bu durum görüldüğünde, kocasını boşadığını ve artık gelmediğini gösterirdi. Bir kadın,bir erkekle evlendiği ve geceyi onunla geçirdiği zaman,eğer, eşi ile birlikte kalmak istiyorsa ve gitmek istemiyorsa,seçme hakkına sahipti ve sabahları, adama olan memnuniyetini göstermek için,ona iyi bir yemek verirdi.¹⁴⁹

Tarih boyunca, boşanma, evlilik sorunlarına çözüm olarak kabul edilmekte ve devam etmektedir. Ancak, yasalarla başa çıkma ve toplumdan topluma boşanma yolu değişiyor. Örneğin, İslam açısından, aile anlaşmazlıkları sabırla çözülmelidir ve boşanma ahiret sorumluluğu olarak kabul edilir. İslam, boşanmayı sevmez ve boşanmaya, sadece şiddetli depresyonun olduğu bireylerin boşanmasına izin verir. Bütün uğraşlara rağmen hala uzlaşma sağlanamadı ise Allah'ın en sevmediği helallerden biri olan boşama meydana gelir. “Helal şeyler arasında Allah'a en sevimsiz geleni boşanmadır.”¹⁵⁰ Hristiyan'lıkta boşanma yasaktır ve yeniden başka bir evlilik zinaya eşittir. İsa, halkının kalbindeki acımasızlıklar nedeniyle, kadınlarını

¹⁴⁸ Canan ,a.g.e. s. 517-535.

¹⁴⁹ Şakir Berki, **boşanma ve ayrılık**, ahfd, s. 1-4.

¹⁵⁰ Ebu Davud, “**Talak**”, 3.

ve çocuklarını boşa çıkarmalarına izin verdiğini ve ayrılmadığını belirtir. Birbirlerinden, yani eğer tanrı onları bir araya getirmişse, insanlar aralarında bölünmemelidir¹⁵¹.

İslam dininin amacı, insanlar ile bir aile merkezinin oluşumu arasında bir bağlantı kurmaktır. Bu nedenle, kadın ve erkeğin yaşam yasalarına aykırı olarak, erkeğin doğasına ve doğasına aykırı olan boşanmayı kınayan ve onu yasal olanın en sevilmeveni olarak kabul eder ama yaratıcı tarafından kabul edilebilir kılar. Öte yandan, İslam'ın, insanların huzuru ve özgürlüğünü arzuladığı, boşanmayı yasaklayan Hristiyanlığa karşı olarak, yalnızca onu kısıtlama kurallarını ve koşullarını ortadan kaldırmasını ve acı çekmesini istemediği, söylenmelidir. İnsanlığın zarar miktarını minimuma indirmek isteyen İslam'da kutsal ve saygın bir etkinlik olabiliyor, çünkü boşanma herhangi bir şekilde ayarlanabilen ve yaratıcının izni olarak yorumlanabilen ve ama hoş olmayan bir şeydir¹⁵².

İslam'da boşanma bir amaç olarak değil, ihtiyaç duyulandan veya ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. İmam al-mu'minin'in dediği gibi:” evlen ve boşanma, çünkü ilahi rıza boşanma ile sarsılır, İslam, da boşanma karı ile koca uyumsuzluğunu tedavi etmenin son yoludur.” Ayırma için bir yol bulunmazsa, intihar, yolsuzluk gibi yıkıcı sonuçlara yol açabilir ve cinayettir. Boşanma (Talak)kelimesi, tam anlamıyla terk edilmek anlamına gelir ve kadın ve eşi tarafından evliliğin sonlandırılmasıdır. Boşanma, kadınlar ve aile arasında uzlaşma eksikliği, aile yapısının çöküşü, evliliğin sona ermemesi ve ebeveynler ile çocukları arasındaki ilişkide rahatsızlığın giderilmesinde, ana yoldur. Boşanma, evliliğin resmi ve yasal olarak sona ermesi ve eşlerin birbirinden ayrılması anlamına gelir, daha sonra evlilik sözleşmesinin çiftler arasındaki hak ve görevleri sona erer. Boşanma genellikle çiftlerin uyumsuzluğu ve gerginliği olduğunda ortaya çıkar¹⁵³. İslam, evlilik ve aile hakları ilişkilerinde, son on dört yüzyılda olanlarla uyumlu olmayan ve günümüz dünyasında olanlarla tutarlı olmayan özel bir felsefeye sahiptir. İslam'ın bakış açısına göre, hiçbir zaman

¹⁵¹Mustafa Asım Köksal, **İslam tarihi**, istanbul, 1987, ss.239-257.

¹⁵²Kamil Miras, **sahih-i buharî muhtasari tecrid-i sarîh tercemesi ve şerhi**, Dib yay. Ankara, 1986, s.177-209.

¹⁵³Canan ,a.g.e. s. 517-535.

kadınların ve erkeklerin insanlıkta iki insan olup olmadığı ve aile haklarının birbirleriyle eşit değerde olup olmadıkları sorusu yoktur. İslam'da erkekler hem de kadınlar insandır ve eşit insan haklarına sahiptir¹⁵⁴

3.1 Hanefi Mezhebinde Talak

En eski sünni içtihat ve fıkıh mezhebi olarak kurulmuş olan Hanefi mezhebinin kurucusu Ebu Hanife numan ibn fatima'dır.¹⁵⁵ İmamın dedesi, kabil esiriydi ve babası, kuveyt'te serbest bırakıldı. 80'lerde idi. O zamanlarda dünyaya tanıtıldı ve 18 yıl boyunca, hadam ibn abi sulayman dersinde, İbrahim nahashi yolunda hukuk eğitimi aldı.¹⁵⁶

Hanefi mezhebi, Emevi halifesi Harun devrinde ve ondan sonra Abbasi devleti halifelerinin devrinde devletin resmi mezhebi haline geldi, böylece sadece bu mezhebin yargıları, resmi yargı halini aldı.¹⁵⁷ Fakat mısır üzerindeki uzun süren Fatimi egemenliği, bu mezhebin müslüman dünyasının batısına yayılmasını, engelledi. Hanefi mezhebi Osmanlı İslam halifeliğinde resmi mezhebi oldu.¹⁵⁸ Ancak, mezhebi yönetim söylemini İslam dünyasının doğusundan uzak tutmadı.

Bu mezhebde, boşanma bir koca veya başka biri tarafından yapılabilir ve boşanma başka bir kişi tarafından üç şekilde uygulanabilir. Özellikle incelememizin konusu olarak kadın mahkemeye başvurduğunda mahkemenin boşanmaya karar vermesi için, geçerli olan hanefi mezhebinde, kocada hastalık ve kusur, yeme-içme ve barınak, kıyafet gibi eşlerin temel ihtiyaçlarını karşılayamaması, kocanın evini uzun süre terk etmek ya da ortadan kaybolmak, karısına kötü muamele etmek, karısının kocasının küfür ettiğini beyan etmesi ve dövmesi akrabalığının

¹⁵⁴ Talat Koçyiğit,, **kur'ân-i kerim meâl ve tefsiri ismail cerrahoğlu ile birlikte**, cilt2, diyanet işleri başkanlığı yayınlari, Ankara, 1984, s. 147-180.

¹⁵⁵ Ali Bardakoğlu,. (1997). **Hanefi mezhebi**. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 16, s. 1-21.

¹⁵⁶ N.Kızılkaya,. (2013). **Hanefi Mezhebi Bağlamında İslam Hukukunda Küllî Kâideler**. İstanbul: İz Yayınevi. s.20.

¹⁵⁷ A.İ.Demir, & P.Usburak, . (2012). **Mezhepler Tarihi Akademik Makaleler**, s.10. **Bibliyografyası**. e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi, 5(1), s.141-208.

¹⁵⁸ Yazılıtaş, N. (2009). **Fâtımî devleti'nde Türkler** (Vol. 3). Türk Tarih Kurumu Basımevi. s.81.

bulunduğunun anlaşılması gibi ciddi sebepler bulunmak zorundaydı¹⁵⁹. Hanefi mezhebine göre, kadın ve erkek boşandıkları zaman kadın adet zamanında olmaması lazımdır.¹⁶⁰ Bu konu büyük ölçüde tüm ehli sünnet uleması tarafından kabul edilir.

Hanefî mezhebinde genellikle en alt nafaka namaz kılacak kadar üç parçalı bir elbise olarak adlandırılır; atkılar, gömlekler, etekler, vb. Kıyafet gibidir ., ancak Hanefî'ler mutlak sayılır, dedikleri gibi, toplumdan topluma ve ülkeden ülkeye değişebilir demişlerdir. Arapça bakım sözcüğü nafaka, yaşam masraflarını ödemek anlamına gelmektedir.¹⁶¹ Bu kıyafetler yerine, paralarını verebileceklerini söylediler. Bu giysilerin kalitesinin, giysinin kalitesine göre değişebileceği göz önüne alınmalıdır.

Ayetteki şahit tutma emrinin boşamaya mı yoksa rac'î Talakla boşadıktan sonra dönmeye mi (rac'at) yönelik olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Hanefî'lere göre her ikisinde de şahit bulundurmamak menduptur. İmam Şâfi'ye göre ise boşamaya şahit tutmak mendup, dönmeye/rac'ate şahit tutmak ise gereklidir¹⁶².

Kısacası Talakta şahit tutma, mezhebe göre bu işleminin geçerlilik şartı değildir. İslam fakihleri bu buyruğun, hakların zâyi olmaması ve ihtilâfların önlenmesi gibi amaçlar taşıdığı noktasında birleşmektedirler. Ne boşama sırasında, ne dönme sırasında ne de İddet bitiminde ayrılırken şahit bulundurma şartı vardır.¹⁶³ Ama bu ayete ters bir görüştür.

Boşanma, insan ilişkilerinden ve sosyal yaşamın doğal ihtiyaç ve içgüdülerine cevap verme reaksiyonlarında, kaynaklanan, bazen "her yaşın belirli koşullarına farklı başlıklar altında uygulanan" kavramlardan biridir. Kelime tam anlamıyla yırtılma ve arayı açma anlamı taşır. Hanefî mezhebinde, boşanma türleri ve şartları ile ilgili öneriler şunlardır:¹⁶⁴

¹⁵⁹Omid Rashidi, , **Medeni Hukukta Boşanma Cümleleri**, Cilt 1, Tahran: Skills Publishing, 2009, S. 136.

¹⁶⁰ İbni Hazm, Ebu Muhamed Ali b. Ahmed b. Said(1064), **el-Muhalla**, İ-Xİ. Beyrut, s.163.

¹⁶¹ Bilmen, a.g.e., s.443

¹⁶² Erdoğan, **a.g.e.**, s. 82.

¹⁶³ Sayid Mansoori Arani, **Fıkıh Bir Ve İki Metinleri**, Mashhad Elham Yayınları, 2018, s. 12-17.

¹⁶⁴ **es-Serahsî**, Şemsettin, **el-Mebcut**, Beyrut, Dârü'l-Me'rife, 1989, c. VI, s. 5.

1. Boşanmış bir kişi, evli, olgun ve akıllı olmalıdır, bu nedenle küçük bir boşanma kararı olsa bile delilik anında boşanma doğru değildir.
2. Koca,karısından, boşanması için,başka birine yetki verebilir.
3. Koca, eşine bir kişiye gönderir ve ona “koçan senin için seçeneğin olduğunu söylediğini” söylese. Bu durumda, kadın, Rici boşanma, seçme hakkına, sahip olacaktır.
4. Boşanmaya kadının isteğine bağlı bırakılabilir, tek fark, erkeğin üç Talak yolunda boşayamamasıdır, ama önceki şekilde, erkek, üç talağa niyetlendirilebilir.
5. “amrak beyadek” diyerek,boşanma ihtiyarini, kadına verebilir.
6. Şahitsiz boşanma, kabul edilebilir.
7. Boşanmanın olgun, akıllı, onurlu ve özgür olması gerekir küçültücü boşanma, cansız, kontrol dışında olsa,boşanma, doğru değildir.
8. Boşanma, sözlerle veya yazıyla sağlanır. Konuşamayan veya yazamayan bir kişi durumunda, boşanma, ima ettiği referans ile yapılır.
9. Boşanma, açıkça ifade edilirse, niyeti gerektirmez, akraba ile boşanma sadece niyet ile yapılmalıdır.
10. İki dürüst erkek şahit olmadan, boşanma kabul edilebilir.
11. Boşanma iki yönlüdür: açık ve karşılıklı.
12. Açıkça boşanmada, koca, geri dönme hakkına, sahip değildir.
13. Uzaklaştırma boşanması : eşinin kararlaştırılan, yeniden evlenme ile anlaşmaya varması halinde, eşinin boşanma ya da boşanma sözleriyle ya da iadenin sözleriyle boşandığı.

14. Bu mezhepte, bir erkek bir kadına boşanma ve seçme hakkı verirse, onu, hemen seçmek zorunda kalacak ve onu, şimdi kullanmazsa, artık seçme hakkına sahip olmayacaktır.
15. Bu mezhepte, niyetsiz olmasına rağmen de olsa, boşanma cümleleri sarf etmek bile boşanma olarak kabul edilir.
16. Geri dönme boşanma : belirtilen süre içerisinde,kocaya geri dönmek bir haktır.
17. Boşanan, olgun, zeki, saygılı ve yasal olmalı ve boşanmayı yasa dışı olarak boşanmalıdır.
18. Hanefîye göre ise konuşma yeteneğinden yoksun olan kişi, eğer anlaşılabilir bir şekilde, yazabiliyorsa, işaretle, boşaması geçerli ol-maz.
19. Hanefîye göre, zor ve tehdide maruz kalan kişinin, boşaması,geçerlidir.¹⁶⁵

Hanbelî, Maliki ve Şâfiî mezheplerine göre evlenecek olan kadının velisinin izninin ve rızasının alınması şarttır ama bu mesele Hanefî mezhebinde böyle değildir. Burada veli hazır olmasa dahi izninin alınması yeterli olduğu konusuna değinmek lazımdır. Velinin izni meselesi, Hambeli mezhebine göre şart ve Maliki ve Şâfiî mezhebine göre nikâhın bir rûknü olarak kabul edilmektedir. Hanbelî, Maliki ve Şâfi mezheplerine göre kadın veya kızın velisinin izni olmadıkça yapılan nikâh İslâm hukukuna göre sahih olmaz, ve bâtıldır ¹⁶⁶.

Hanefî mezhebinde velinin izni meselesine farklı bakış açısı mevcuttur. Bu mezhebde henüz bulûğ çağına ermemiş kız çocuklarının, kendini idare edemeyecek durumda olanların velilerinin izni olmadan nikâhları İslam hukukuna göre sahih

¹⁶⁵ Bilmen,a.g.e.,s.443

¹⁶⁶Erdoğan, a.g.e., s. 81.

olmaz. Bunların dışında kalan kadınlar, velilerinin izni olmadan da evlenip nikâh akdedebilirler. Çünkü nikâhta kadının ifadesi muteberdir.¹⁶⁷

Hanefî ve Şâfiî i mezheplerinin, sünni mezhebe mensup olmaları nedeniyle, bu iki mezhepde boşanmanın şartları ve türleri çok yakındır¹⁶⁸.

3.2. Maliki Mezhebinde Talak

Malik b. Enes, Medine’de sahabe devrinden beri gelişmekte olan, hicaz fıkhi içinde yetişmiş, hayli uzun süren, tedris faaliyeti boyunca, bu fıkhi birikimi geliştirerek,sonraki nesillere, intikal ettirmiş bir müctehiddir. Maliki, talebeleriyle birlikte, kendisinden önceki nesilde, açık bir şekilde,birbirinden ayrılan,ehl-i hadis anlayışlarını, bünyesinde barındıran bir halka meydana getirmiştir. Hem ibn şihab ez-zühri ve nafi‘, hem de rebiatürre’y ve yahya b. Said gibi farklı fıkıh görüşlerine sahip hocalarının birikimini esas alan ve ulaştığı sonuçları etrafında oluşan geniş ders halkasına aktaran imam malik, bir yandan ahad hadisleri, diğer yandan Medine amelini ve kıyası kabul etmiş,daha sonra istihsan, istislah, sedd-i zeraî‘ adlarını alacak metotları benimsediğini gösteren ictihadlarda bulunmuştur¹⁶⁹.

Bunlar, kurallara göre işlerini yapan, ibadet eden ve çalışan sünni Müslümanlardan olan Maliki mezhebi, İmam Malik bin Enes’in perspektifi bağlamında, ortaya çıkan yargısal bir görüş sistemidir. Sünni’nin dört ana mezhebindendir. Maliki’nin mezhebi, imam malik’in önceki hükümlerine dayanarak, İmam malik’in öğrencileri, zaman içinde, anlattıkları gelenekleri topladı ve onaylandı. Öğrencileri onun yöntemlerine göre ona hükümler verdiler. Böylece Maliki’nin mezhebi ortaya çıkmıştır.

¹⁶⁷ Cezeri,a.g.e.,s.200

¹⁶⁸ Beyhaki, ebubekir ahmed b. Huseyin, **es-sünenü’l-kübra**, darü’l-fikr yay, beyrut, 2013, s. 83-104.

¹⁶⁹ Kaya, Eyyüp Said, **Mâlikî Mezhebi**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi 27, 2003, s. 519-535.,<https://İslamansiklopedisi.org.tr/maliki-mezhebi> (16.05. 2019).

Maliki mezhebine görede bir seferde 3 Talak hakkı kullanılabilir;

... İbn Şihab 'dan rivayet edildiğine göre Mervan b. Hakem, "elbette" kaydıyla karısını boşayanın karısının üç Talakla boş olduğuna hükmederdi. İmam Malik der ki: Üç taliik hakkında duyduklarımın en uygunu budur .¹⁷⁰

1. Maliki mezhebinde boşanma, eşler dışında üç şekilde uygulanabilir :
2. Hakime başvurarak boşanma yapabilirler
3. Temlik : fesh edememek üzere boşanma hakkını vermek mümkündür
4. İhtiyar : boşanma ile boşanmanın arasındaki seçim kadına bir boşanma hakkına yol açar. Bu durumda, bir kadın boşanmaya karar verirse, üç boşanma olarak kabul edilir. Fakat kadın boşanmaya karar vermezse, boşanma sayısı buna dahil değildir. Sünni maliki araştırmacılarına göre, kadınların isteğine rağmen, boşanma erkeklerin elindedir. Eşi mahkum olan kadınların boşanmaya hakları olduğunu, çünkü evli bir erkekle evlendiğini çünkü kocasının onu incittiğini söyleyebilmektedir¹⁷¹.

3.3.Şafii Mezhebinde Talak

Şafi mezhebi, üçüncü sünni hukuk geleneğidir. Bu yasal mezhebin kurucusu olan, Ebu Abdullah Muhammed ibni İdris es Şafi'dir. Mekke'nin işlevsel hukuk okulunun dördüncü katından Şerifi'nin okulundandır. Burada hadise daha fazla önem verilirdi, böylece hadis ve Kur'an' arasında bir çelişki olursa, önce hadislerden fikir alarak ayetleri hükme getirlerdi. Şafi'lere göre, hadislerin koleksiyonu, İslam medeniyetinin sembolüdür.¹⁷² Şafi mezhebi gibi sünni dörtlü mezheplerin izleyicileri, bu sistemin daha büyük kaygıları ve hepsinin adaletine olan

¹⁷⁰ Muvatta ,Talak, 1

¹⁷¹ Mostafa al-fat, mostafa bana, farzad parsa, Şafi'nin Mezhebindeki Mağriyet Yargı Yetkisi, Irak: kürdistan yayınevi, 1985, ss. 29-39.

¹⁷² BİLAL AYBAKAN, "ŞÂFİİ MEZHEBİ", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/safii-mezhebi> (11.12.2019).

inançlarından dolayı,bu konunun eleştirilerini dikkate almazlar.Boşanma, insan ilişkilerinden ve sosyal yaşamın doğal ihtiyaç ve içgüdülerine cevap verme reaksiyonlarından kaynaklanan, bazen "her yaşın belirli koşullarına farklı başlıklar altında uygulanan" kavramlardan biridir. Kelime bu fıkihta da tam anlamıyla yırtılmıştır ve düğümü ayırır ve açar anlamını alır.¹⁷³

Şafi alimlerin görüşleri İslami hükümleri kur'an ve sünnet'in zahiri anlamlarından çıkarmayı temel aldığı için,zahiriye olarak adlandırılan zahiriler kadar olmasada buna yakın hüküm verme usulleri vardır. Bu yaklaşımı ile yalnız fıkıh alanında değil, kelam alanında da diğer mezheplerden ayrılan görüşler ortaya koyan Zahiri Mezhebini geliştirerek sistemleştiren ise ibn hazm¹⁷⁴,ın görüşleri Şâfiî fıkhı ile benzeşmektedir.

Şafii müçtehitler,abbas'ın uygun gördüğü rivayete göre, mut'anın kadın için,görevlendirilecek bir hizmetçinin ücretine denk olacak miktarda olmasını öngören görüşün imam Şâfiî i tarafından, uygun görüldüğünü aktarmışlardır. Ayrıca, ömer'in uygun gördüğü rivayete göre, mut'anın 30 dirhem miktarında olmasını, öngören görüşün de imam Şâfiî i tarafından uygun görüldüğünü aktarmışlardır. Ancak, bu görüşlerde dile getirilen mut'ayı "mendub", "müstahap" veya "sünnet" diye nitelendirerek, bu görüşlerin iyi ve yerinde olduklarına ama bağlayıcı olmadıklarına vurgu yapmışlardır. Şafiye göre, miktarının belirlenmesi konusunda gerekli olan iki seçenek vardır.¹⁷⁵

Birincisi:

Taraflar, mut'ayı, kendi aralarında anlaşarak rıza ile belirlerler. Bu durumda taraflar, yukarıda zikredilen"mendup", "mustahap" veya "sünnet" olarak kabul edilen miktarları, geçebilecekleri gibi, mehr-i mislin miktarını da geçebilirler

¹⁷³ bilmen,a.g.e.,s.175

¹⁷⁴ Ateş, süleyman, **kur'ân ansiklopedisi**, cilt.xxiii, kuba yayınları, istanbul, b.a. s.120.

¹⁷⁵ Muhammed b. İdris eş-Şafii (ö.204/819),el-Ümm, Beyrut, 1973, c.VIII,s 580

İkincisi:

Taraflar, anlaşılamazlarsa, hakim kendi içtihiyıyla mut'ayı belirleyecektir. Şafii hukukçuları, burada da "mehr-i misli geçmeme" şartını zikretmemişlerdir. Şafii hukukçulardan biri, bu şartı ileri sürmüş ve hukukçuların bunu zikretmemelerini "zaten bu şart açık ve bilinen bir şeydir." demekle açıklamıştır.¹⁷⁶ Meşhur Şâfiî i hukukçu Hacer el-heytemi ise; bu şartı kabul etmediklerinden dolayı, Şâfiî i hukukçuların, bu şartı dile getirmediğini söylemiştir. Heytemi'ye göre; mehr-i mislin belirlenmesinde kadının durumu dikkate alınırken, mut'anın belirlenmesinde hem kadının hem de erkeğin durumu dikkate alınır. Her ikisinin de durumları dikkate alınarak, belirlenen bir miktarın, sadece kadının durumu dikkate alınarak, belirlenen miktardan fazla olmasında, hiçbir gariplik yoktur¹⁷⁷.

Şafii kaynaklarda boşanma, "boşanma ve özgürlük" anlamına ve Şâfiî hukukta "evlilik ve evlilik imhası" anlamına da gelmektedir. Mezhepte tam karşılanmamasına rağmen, boşanma kitap, gelenek ve icma ile kabul edilmiştir ve İslam hukukunda da genel ifadesi böyle yapıldı. Boşanma hakkında ki Şâfiî kaynaklarda bazı Kur'an ayetleri şöyle manalandırılır: "(iade edilebilir) iki kez boşanma, genişleme, iyi yaşama veya ayrılma."¹⁷⁸

Boşayan kişi, boşanan kadının kocası veya kocasının vekili olmalı, akıllı, ergen ve serbest iradeli olmalıdır. Buna göre delinin, söz ve hareketle-rini kontrol edemeyecek derecede paniğe kapılmış veya aynı derecede öfke-lenmiş kişinin ve baygın vaziyette olan şahsın boşaması geçersizdir. Kendine saygı duyma eğiliminde olan bir kişi, iyileşmeden sonra, ne dediğini hatırlamıyorsa ve sarhoş, içme veya tehdit etme gibi gerekli sebeplerden kaynaklanıyorsa, boşanma, herhangi, bir ad altında geçerli değildir. Geçerli bir boşanma için, boşanmayı söyleyen kişi boşanma olmasa bile, boşanma süresini kullanmalıdır. Örneğin, boş olduğunuzu söyleyen bir eş, çünkü aslında karısına daha iyi olabilir diyorur ve rahmet için zaman tanınmıştır, ancak dönüş mutlak değildir. Eğer bir erkek boşanmak isterse, karısı

¹⁷⁶ Bilmen, a.g.e.s.448

¹⁷⁷ Mostafa al-fat, a.g.e., ss. 40-55.

¹⁷⁸ El hanefi, İbnu Nuceym, EL Bahru'r Raik, beyrut, 2017, s. 3.

boşanmıştır ve boşanmalıdır. Fakat bir kadın, kocasından boşanmayı beklerse, o zaman boşanmaz. Evlilik sözleşmesi bu aşamada bitmiştir. Tekrar yaşamaya istekli olurlarsa, yeni bir evlilik sözleşmesi imzalamalıdır.Boşama kelimesinin, kadının kendisine izafe edilmesi şarttır. Meselâ bir kişi karısına, "ben senden boşum" derse, bu sözü ile karısını boşamaya niyet etmiş olsa bile, boşanma meydana gelmiş olmaz. Bu şart hanefî mezhebine göredir. Şafî mezhebine göre ise, bu sözü söyleyen kişinin karısı boşanmış olur.Boşamada, kullanılan kelimeler sarîh veya kinayelidir. Sarîh kelimeler söylenerek yapılan boşamalarda, boşamanın geçerli olması için, boşama sözünü sarf eden kişinin boşama niyetini taşıması şart değildir. Ama kinayeli sözler sarf ederek karısını boşayan kişinin, boşamasının geçerli olması için, boşama niyeti taşıması şarttır. Böyle bir niyet taşımaktaysa karısı boşanır ama aksi halde boşanmış olmaz. Kinayeli sözlerle örnek olarak kişinin karısına, "babangile git", "artık sen serbestsin", "artık sen bana haramsın" gibi sözler gösterilebilir.Karısının gıyabında, boşama niyetiyle bir kişi, karısını boşadığını bir ifadeyle yazarsa, bu yazıyla karısını boşanmış olur.Konuşma yeteneğinden yoksun olan kişinin boşamaya rehberlik eden işaretlerle karısı boşanmış olur.Boşanma, açıkça ifade edilirse, niyeti gerektirmez, akraba ile boşanma sadece niyet ile yapılmalıdır.İki dürüst erkek olmadan, boşanma kabul edilebilir.¹⁷⁹

Boşanma, sözlerle veya yazıyla sağlanır. Konuşamayan veya yazamayan bir kişi durumunda, boşanma, ima ettiği referans ile yapılır.Boşanma iki yönlüdür: açık ve karşılıklı.Açıkça boşanmada, koca, geri dönme hakkına sahip değildir.Uzaklaştırma boşanması : eşinin kararlaştırılan yeniden evlenme ile anlaşmaya varması halinde, eşinin boşanma ya da boşanma sözleriyle ya da iadenin sözleriyle boşandığı boşanma türüdür.Bu mezhepte, bir erkek bir kadına boşanma ve seçme hakkı verirse, onu hemen seçmek zorunda kalacak ve onu şimdi kullanmazsa, artık seçme hakkına sahip olmayacaktır.Niyetsiz olmasına rağmen de olsa, boşanma cümleleri sarf etmek bile boşanma olarak kabul edilir.Geri dönmeli boşanmada belirtilen süre içerisinde kocaya geri dönmek bir haktır.Boşanma,olgun, zeki, saygılı ve yasal olmalı ve boşanmayı yasa dışı olarak boşanmamalıdır.Bu konu kapsamında birçok İslam âlimi Talakın gerekliliği konusundan bahsederken, Hz. Peygamber

¹⁷⁹ Bilmen,a.g.e.,s.192

(s.a)'in "ne zarar görmek vardır ne de zarara zarar ile karşılık vermek vardır"¹⁸⁰ hadisini delil getirerek konuyu bu hükme bağlamaya çalışmışlardır. Muhammed ebu'z-zehre (v. 1394), seyyidsâbık (v. 1420) ve nurettin ıtr gibi muasır ulemada bu görüşü benimsemektedirler. Abdulkirim zeydan (v. 1435) bu görüşü birçok âlime nispet etmektedir¹⁸¹. Hanefî ve Şâfiî mezheplerinin sünni anlayışa mensup olmaları nedeniyle, bu iki mezhepte boşanmanın şartları ve türleri çok yakındır¹⁸².

3.4 Hanbeli Mezhebinde Talak

Ahmed b. Hanbel'in görüşleri etrafında oluşan ve ona nisbetle anılan Hanbelî mezhebi, gerek mezhep imamının yaşadığı dönem gerekse mezhepleşme süreci bakımından Hanefî, Mâlikî ve Şâfiî mezhebinden sonra ortaya çıkmış dördüncü büyük Sünni mezhebidir. Bu mezhebe mensup olan fakihlere ve bu mezhebin görüşüyle amel eden kişilere Hanbelî (çoğulu Hanâbile) denilir. Hanbeli mezhebi, Sünni sistemin alt kümesi olduğu için, boşanma, bu ve diğer mezheplerde bir birine çok yakındırlar.¹⁸³ Hanbeli mezhebinin farklı olan bazı görüşleri şöyledir;

Çıkar için boşanmada(muhalea) kadın kocasına para vererek kocasını boşar. Bu boşanma, bir kadının eşinden nefret ettiği, eşini para ile bırakmaya istekli olduğu zamanla ilgilidir.¹⁸⁴ Burada özellik bir kadının çeyizine eşdeğer olabilir veya olmayabilir, bu nedenle, popüler kültürde "çeyizim helal ve özgür yaşam" ifadesi bu tür boşanmalara atıfta bulunur.¹⁸⁵ Mehir miktarının belirlenmesinde, neyin ölçü alınacağı konusunda, mezhebin imamı Ahmed b. Hanbel'den üç farklı görüş rivayet edilmiştir.

¹⁸⁰ El-Muvatta, Akziye, 31

¹⁸¹ Abdulkirim Zeydan, **el-mufasssal fî ahkâmi'l-mer'eti'l-müslimeti ve'l-beyti-l müslim**, müessesetu'r-risale, beyrut 1992, vii, s. 353-354.

¹⁸² Mostafa al-fat, **a.g.e.**, 56-62.

¹⁸³ FERHAT KOCA, "HANBELÎ MEZHEBİ", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hanbeli-mezhebi> (12.12.2019).

¹⁸⁴ FAHRETTİN ATAR, "MUHÂLEA", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/muhalea> (11.12.2019).

¹⁸⁵ MEHMET ÂKİF AYDIN, "HUKÛK-ı ÂİLE KARARNÂMESİ", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hukuk-i-aile-kararnamesi> (11.12.2019).

Birinci görüş: eğer erkek zengin ise; mehrin üst sınırı, kadın için, bir hizmetçi tutulmalıdır. Eğer erkek fakir ise, kadının giydiğinde, namaz kılabilceği elbisenin alınmasıdır.

İkinci görüş: mehrin belirlenmesinde, hakim in içtihadına, başvurulur.

Üçüncü görüş: kadına, mehir olarak mehr-i mislinin yarısı verilir. Çünkü mut'a mehrin bedelidir ve ona göre belirlenmelidir. Ancak bu üçüncü görüş hanbeli mezhebine mensup müçtehitler tarafından iki yönden eleştirilmiştir. Birincisi; kur'anda açık bir şekilde, mehrin belirlenmesinde erkeğin durumunun dikkate alınmasını öngörmüştür. Oysa mut'anın, mehr-i mislin yarısı olarak belirlenmesi, bu konuda, kadının durumunun dikkate alınmasını gerektirmektedir. İkincisi; eğer mut'a, mehr-i mislin yarısı, olarak, belirlenecekse bunu artık "mut'a" olarak değil doğrudan "mehr-i mislin yarısı" olarak belirlemek gerekir¹⁸⁶.

Hanbeli'ye göre, mut'anın belirlenmesinde kesinlikle erkeğin durumu ölçü olarak kabul edilmektedir. Çünkü mezhebin imamı Ahmet b. Hanbel, bakara 236. ayetinde yer alan "eli geniş olan(koca) gücüne göre, eli dar olan(koca) de gücüne göre olmak üzere"¹⁸⁷ ifadesine dayanarak, mut'anın belirlenmesinde erkeğin durumunun ölçü olarak kabul edileceğini açık ve kesin bir dille ifade etmiştir.

Hanbeli'ye göre, boşanma sünnet talimatlarına uygun olduğu söylenir. Bu başvuru için üç temel şart vardır. Bunlar arasında eş yokluğu, temizlikten sonra cinsiyet yokluğu ve tek bir amaç için boşanma var. Buna göre, temizlik ve cinsiyetle teması olmayan boşanma sayılmalı, ikinci boşanma İddetin sonunda işlenmeli ve evlilik, ikinci İddetin ardından üçüncü boşanma ile sona ermelidir¹⁸⁸.

Üçüncü Talakın kullanıldığı boşama, Bâin Talak sonucunu doğurur. Üçüncü Talakın kullanılması dışındaki boşamalarda kadınla erkeğin ayrılığına, beynunet-i suğra denir. Bu durumda eşler yeni bir nikâh akdiyle evlilik hayatına dönebilirler. Üçüncü Talakın kullanılması durumunda ise eşler birbirinden kesin biçimde ayrılır.

¹⁸⁶ Vehbe Zuhayli, **El fikhül İslami ve edilletüh**, cilt.vii, darül fikr yayınevi, beyrut, 1964, s.36.

¹⁸⁷ Bakara 2/236.

¹⁸⁸ El hanefi, **a.g.e.**, s. 30.

Buna, beynunet-i kübra denir.¹⁸⁹ Beynunet-i kübra'da, kadın başka bir erkekle, gerçek bir evlilik tecrübesi yaşamadan, ilk kocasıyla yeniden evlenemez.¹⁹⁰

3.5.Boşama (Talak) İle Doğan Hukuk

Fıkıh doktrinde boşanma genelde nikah ve Talak bölümlerinde ele alınmıştır. Bu hukuk sisteminde boşanma genelde sözlü tasarruftan ibaret görüldüğünden, Talak bölümünün içeriği büyük oranda Talak lafızlarının değerlendirilmesi temelinde şekillenmiştir. Boşanmayla ilgili sözün Talakın rükünlerinden biri olması (Hanefîlere göre Talakın tek rükünü budur) ve beyanın değerlendirilmesinin İslam boşanma hukukunun temelini oluşturması, ilgili metinlerde niyet-lafız ilişkisi, koşula bağlı boşamaların mahiyeti, gramer kurallarının beyanın değerlendirilmesine etkisi gibi hususları ön plana çıkarmıştır¹⁹¹.

Fıkıh eserlerinin “Talak” bölümlerinde boşanmanın Ricî-Bâin , bidî-sünnî ayrımları yanında erkeğin Ricî(Ricî boşama, erkeğin yeni bir akde gerek kalmaksızın eşine dönebileceği bir Talak türüdür. Kocanın Bâin Talaktan sonra eşiyile evliliği devam ettirmesi ise, kadının rızasına ve yeni bir akde bağlıdır) boşanmadan sonra kadına ilgili konuya boşanmayla ilgili metinlerde temas edilmiş, ayrıca boşanan kadının alacağı müt'a ve mehir konusuna yer verilmiştir¹⁹²

Müt'a, mehir belirlenmeden nikahlanan kadının cinsel ilişki veya halvetten önce boşanması halinde, kocanın ona vereceği bir bedeli ifade etmektedir. İslam hukukunda boşama erkeğin yetkisinde kabul edilen bir tasarruf olduğundan, kadına Talak hakkının verilmesi ve bununla ilgili ayrıntılar, ayrı bir başlık altında Talak bölümünde yer almaktadır. Bid-î boşama, genelde tasvip edilmeyen boşamadır. Sünnî Talak ise, sünnete uygun boşama tasarrufudur. Bununla ilgili detaylı bilgilere ileriki sayfalarda temas edilecektir¹⁹³.

¹⁸⁹ Zekiyyüddîn Şa'bân, el-Ahkâmü's-şer'iyye fi'l-ahvâli's-şahsiyye, Beyrut 1978, s. 416-435

¹⁹⁰ El hanefî, a.g.e., s. 30.

¹⁹¹ , Ahmet Aydın, "İslam boşanma hukukunda beyanın değerlendirilmesinde etkili unsurların sübjektif nazariye açısından analizi.", İzmir, Roma Hukuku Alanında Yapılan Derleme Çalışmalarından Biri, 2016, s. 69-73.

¹⁹² Mehmet Erdoğan,, Fıkıh ve hukuk terimleri sözlüğü, Rağbet Yayınları, 1998, s.61-71.

¹⁹³ Erdoğan, a.g.e., s.71-78.

Günümüz hukukuyla kıyaslandığında İslam hukukuna özgü hükümler arasında yer alan zihâr (zihâr, kocanın karısını annesine veya dinen nikahı düşmeyecek yakınlarına benzetmesi anlamında fıkıh terimi olarak tanımlanmıştır.)¹⁹⁴ ve îlâ (îlâ, “kocanın, eşiyle cinsel ilişkide bulunmamak üzere yaptığı yemin” olarak tarif edilmiştir.)¹⁹⁵ gibi uygulamalar, boşamaya kısmen benzer şekilde eşler arasında haramlık oluşturduğundan, Talak bölümü içinde veya onu takip eden metinlerde incelenmiştir¹⁹⁶.

İslam hukukunda boşama yetkisi erkeğe ait olmakla birlikte, bazı durumlarda tefrik adı altında (tefrik, kocaya ait bazı kusurları gerekçe göstererek kadının boşanma davası açması gibi)¹⁹⁷ eşlerin ayrılığına mahkeme süreciyle karar verilebilmektedir. Hâkimin devreye girdiği durumlarda taraflar arasında evlilik ilişkisinin nasıl sonlandırılacağı ile ilgili hususlar İslam hukukçuları tarafından incelenmiştir¹⁹⁸

Mezheplere göre Boşanmada Çift Hakları;

Nafaka

Arapça bakım sözcüğü nafaka, yaşam masraflarını ödemek anlamına gelmektedir.¹⁹⁹

Nafaka, kadının hayatının ihtiyaçlarını, yiyecek, giyecek ve barınma, erkeğin görevi olan, kadının diğer yaşam koşulları da dahil olmak üzere ihtiyaç duyduğu şekilde karşılamaktır.²⁰⁰ Nafaka ihtiyacı, eşleniklik, yakınlık ve beraberlik için üçlü bir unsurdur. Ric'î olsun, Bâin olsun mezheplerde boşanma hâlinde İddet süresince kocanın nafaka yükümlülüğü devam eder. Ancak üçlü boşamada Şâfiî î, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre yalnız mesken temin edilir; diğer giyim, yiyecek vb.

¹⁹⁴ AHMET YAMAN, "ZİHÂR", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/zihar> (11.12.2019).

¹⁹⁵ HAMDİ DÖNDÜREN, "ÎLÂ", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ila> (11.12.2019).

¹⁹⁶ Erdoğan, a.g.e., s.79-80.

¹⁹⁷ H. İbrahim Acar, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c:39, İstanbul, 2010, s.497.

¹⁹⁸ Aydın, a.g.e., s.74-81.

¹⁹⁹ Bilmen, a.g.e., s.443

²⁰⁰ CELAL ERBAY, "NAFAKA", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/nafaka> (11.12.2019).

Gerekmez. Ailede baba, ailenin ve çocuğun bakım ve sorumluluklarını üstlenmekle sorumludur²⁰¹

"Nikâh altında olsun, boşanmış olsun bütün anneler çocuklarını tam iki sene emzirirler, emzirmeleri gerekir, ilâhî hükme göre annelerin durumu budur. Bu hüküm, emzirmeyi tamamlamak isteyen içindir."

Şu halde tam iki sene emzirme süresi, en çoğu olup, âyetle açıklanacağı üzere bu sürenin azaltılması caizdir. "Mevludünleh" yani çocuk kendisi için doğmuş ve onun doğmasına sebep ve nesebine sahip bulunmuş olan baba üzerine de, o annelerin ücretleri başta olmak üzere yiyecekleri ve giyecekleri onlara vaciptir. Fakat kayıtsız ve şartsız değil, mar'uf kadar, yani babanın imkanına göre, iki tarafın durumuna uygun olarak bir hakimin uygun görebileceği ölçüde vaciptir. Çünkü hiçbir kimse, gücünün yettiğinden başkasıyla yükümlü olmaz, "tekîfî mâlâ yutak", insanı gücünün yetmediği şeylerle yükümlü kılmak mümkün olsa da yapılmaz. Ne çocuğu yüzünden anneye, ne de çocuğu yüzünden babaya zarar verilmeye kalkışılmaz. Zarar vermeye kalkışılmasın, hiçbirine zarar verilmesin. "Zarara, zararlar karşılık vermek yoktur"²⁰²,²⁰³

Çocuğun sahibi hak ettiği yiyecek ve kıyafetlerden sorumludur. Kimse mecbur olmaktan öte değildir.

"الْيُنْفِقُ ذُو سَعَةٍ مِّنْ سَعَتِهِ مَن قَدَّرَ عَلَيْهِمْ زُقْفَةً يُنْفِقُ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَاتَا هَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا"²⁰⁴...

"Genişliği bulunan kimse genişliğinden infak etsin, bu âyet bütün nafaka meselelerinde uygulanabilir bir hükümdür. Yani emredilen infaklardan hangisi olursa olsun infak ile sorumlu bulunan kimsenin, hali vakti müsait olup da malca genişliği varsa genişliğine göre nafaka versin. Bütün genişliğini versin değil, genişliğinden yani "Ve onlar ki, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta

²⁰¹ Aydın, a.g.e., s. 86-87.

²⁰² Müsned, I, 313; İbn Mace, Ahkam, 17

²⁰³ Yazır, a.g.e., s. 288.

²⁰⁴ Talak 65/7.

bir yol tutarlar."²⁰⁵ âyetini unutmayıp ne israf ederek ne de kısarak değil, orta bir yol tutarak uygun olanı versin rızık kısılmış olan kimseler de Allah'ın ona verdiğinden infak etsin; orta halli olan orta halli, az olan da az versin. Çünkü Allah kimseye verdiklerinin dışında bir şey teklif etmez; her hususta böyle olduğu gibi infak teklifleri de böyledir. Zengin zenginliğine göre, fakir de fakirliğine göre sorumlu olur. Borç bulabilirse sonradan vermek üzere iyi niyetle borç eder. Bu da bir bakıma Allah'ın ihsanı sayılır Allah bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır. Binaenaleyh fakirler ve fakir aileleri de bulabildiklerine kanaat ederek ve sabrederek ilerisi için Allah'tan ümidi kesmemeli, zenginler de böylelerini ihmal etmemeli, zekat, sadaka ve yardımlarıyla gözetmeli, zengin ve fakir hepsi Allah'tan korkarak çalışmalıdırlar."²⁰⁶.

Zengin adama kabiliyeti ve fakir adama ödeyebileceği kısacası, herkes tanrı'nın kendisine verdiği şeyi, tanrı'nın kendisine verdiği gücü ve tanrı'nın tüm zorluklarından sonra kimseye itaatsizlik etmediğini harcıyor²⁰⁷.

Bu yüzden evlilik için sebeplerden biri nafaka ödemeye duyulan ihtiyaçtır. Bir kadının günlük masrafları, konut ve kıyafetler de dahil olmak üzere nafakasının ödemesi hakkıdır. Kocasından talep eder ve ödeme yapması, kocanın görevidir²⁰⁸.

Tabii ki, nafaka ve ödemenin, bir kadının kocasına vermesi gerektiği gibi itaati vb koşullara tabii olduğu belirtilmelidir. İtaat iki bölüme ayrılmıştır. Özel bağlılık kavramı, eşin, çiftin içgüdüsel gereksinimlerine, itaat etmesidir. Ancak, evrensel itaat kavramı, yaşamın her alanında kadınların itaat ve itaatidir. Hukuk metinlerine dayanarak, bir kadın evlilik işlerine bağlı olarak erkek gibi olmalı ve izinsiz evini terk etmemelidir.

²⁰⁵Furkan 25/67.

²⁰⁶Yazır, **a.g.e.**, s. 288.

²⁰⁷Reşid, Rıza, **Tefsîru Kur'âni'l-Hakîm Tefsîru'l-Menâr, I-XII**, Dâru'l-Mârif, Beyrut ts, 1947, s. 44.

²⁰⁸Niyazov, **a.g.e.**, s. 422.

Çiftlerin boşanmaya hakları

Boşanmada erkeklerin yetkileri:

Günümüz hukukçuları boşanma hakkının çiftin münhasır haklarından biri olduğuna inanıyor. Bu hak sadece erkeğe ağıktır, böylece istediğı zaman boşanabilirler;

"يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ..."²⁰⁹

"Tanrı, erkeğe boşanma hakkını vermiştir"²¹⁰,

İslam'da, bir ailenin kurulmasının yanı sıra, boşanma sırasında ve sonrasında her iki taraf için verilen görev ve haklar göz önüne alındığında, her bir çiftin görev ve haklarının belirlendiğı ayrıntılı ve özenli yasalar geliştirilmiştir. Bu görevler veya maaşlar finansal ve finansal olmayan kategorilere ayrılabilir. Mali işler arasında, kadının boşanma süresi boyunca, nafakası karşılıklı haklar gözetilerek belirlenir. Hamilelik sırasında, boşanma davası ve çiftler arasındaki sohbetin, yanı sıra ev temizliğı de bulunur. Başvurunun boşanma süresi boyunca, erkek tarafından, nafaka ödenmesi zorunludur. Ayrıca, hamilelik durumunda, boşanmış bir kadının nafakası olacaktır. Boşanma hakkı, bir kadının yapması gereğı, çocuğun yaşamı boyunca, bir çocuğa dönme hakkı ve maddi olmayan meselelerden çocukların korunmasına verilen önceliktir. Boşanma hakkı, başlangıçta, erkeğe verilir, ancak bazı durumlarda bir kadının yasal tavsiye ve hukuksal hakları için başvurusu mümkündür. İran hukuku İslami yargıya dayandığından, çoğı durumda ünlü yargı organları ile ilgili yasalar arasında bir eşleşme söz konusudur²¹¹.

²⁰⁹Talak 65/1.

²¹⁰Rashidi, **a.g.e.**, s.142.

²¹¹Niyazov, Ahmet, "**Caferi fıkhında boşama yetkisi.**", PhD diss., Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 422.

3.6. Mezheplerde Talâk türleri

Talâk İslam hukukunda Kur'an ve sünnet'e uygun olduğu yada olmadığı kriterine göre denilerek temel 4 türe ayrılmıştır²¹².

- Sünnî Talak
- Bid'î Talak
- Ric'î Talak
- Bâin Talak

Mezheplerin uygulamalarında Talâk, Kur'an ve Sünnet'e uygun olduğu ya da olmadığı kriterine göre sünnî ve bid'î Talak türlerine ve dönülebilirlik kriterine göre Ric'î ve Bâin Talak türlerine ayrılması Hz. Peygamber (s) in uygulamalarından yola çıkılarak belirlendirilmiştir.²¹³

3.6.1. Mezheplerde Kur'an ve sünnet'e uygunluk kriteri

Talâk bu kriterlere göre, ikiye ayrılır ,bunlar; sünnî ve bid'î Talak:

Sünnî Talak

İslam hukukunda zorunluluk ve ihtiyaç olduğunda boşanma uygun ve nihai çözüm olarak görülür. Zaten boşanmalar genellikle ciddi uyumsuzluk durumlarında ve karı koca birbirinden nefret ettiğinde meydana gelir. Bu gibi durumlarda, ani rahatsızlık ve dürtüsel hareketlerden dolayı boşanmayı önlemek ve aile evi tamamen dağılmadan önce fırsatlarını telafi etmek adına bir takım tedbirler görünmüştür. Çözüme Gitmek için "sünnî Talak" bunlardan biridir. Sünnî Talak, Kur'an ve sünnet tarafından belirtilen açıklama ve talimatlara göre gerçekleştirilen bir boşanma türüdür. Bir defada üç Talakla boşanma Hanefî ve Mâlikîler'e göre sünnete aykırıdır, Şâfiîler'e göre değildir; Hanbelî mezhebinde her iki yönde görüş belirtilmiştir.²¹⁴

²¹²Erdoğan, a.g.e., s. 86.

²¹³Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed es-Serahsî, (ö.483/1090), el-Mebsut, Beyrut, 1978,c. VI, s. 5.

²¹⁴H. İBRAHİM ACAR, "TALÂK", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/talak> (11.12.2019).

Bu Talak'ın Kur'an ve sünnet'te belirtilen ilke ve kurallarına uyulabilmesi için, aşağıdaki şartların yerine getirilmesi gerekir:

- a. Boşanma olayını kadın aylık [hayız] dönemdeyken gerçekleştirmemelidir.
- b. b)Adetin ardından boşanma yapılması gereken temizlik döneminde cinsel ilişkide bulunmaması gerekmektedir.
- c. c)Her kişi sadece bir Talak ile boşanma hakkına sahiptir, yani yalnızca tek bir defada Talak hakkını kullanabilir.²¹⁵

Bid'i Talak

Kur'an ve sünnet'te belirtilen ilke ve kurallara uymayan boşanma "Bidat" olarak adlandırılır. Sonuç olarak, aşağıdaki durumlarda ki boşanmalar da yaygındır.

- a. Kadının adetli iken boşanmanın gerçekleşmesi.
- b. Kadının cinsel birleşmeden sonra ve aynı temizlik döneminde iken boşanmanın gerçekleşmesi.
- c. Temizlik döneminde veya bir mecliste birden fazla defa boşanmanın gerçekleşmesi.

Sünnet ile çelişen bid'i boşanmasının yasak olduğu ve bid'i boşama yapan kişi günahkâr olarak tanınır. Bununla birlikte, bu boşanma türleri sünnetle uyuşmamaktadır, ancak dört mezhebin imamına göre geçerlidir.²¹⁶

²¹⁵ Bayındır,a.g.e.,s.,371

²¹⁶ Bayındır,a.g.e.,s.,371

3.6.2. Dönülebilir Olup Olmaması Açısından Talak

Ric'i Talak

Bir erkeğe, şiddetli geçimsizlik döneminde boşandığı, yeni bir evlilik sözleşmesine ve yeni bir anlaşmaya gerek kalmadan eşiyle normal aile hayatına dönme fırsatı veren boşanma şekline dönebilir boşanma ya da Ric'i Talak olarak adlandırılır.²¹⁷ Ric'i boşanma başvurusu için aşağıdaki şartların yerine getirilmesi gerekir.

Eşler arasındaki boşanma gerçek boşamadan önce fiilen başlamış olmalıdır.

- a. Boşanma, açık sözlerle, şiddeti ve korkutmayı ifade eden niteliklerin kullanılmaması gerekmektedir.
- b. Üçüncü boşanma hakkı kullanılmamalıdır. Aşağıdakiler Ric'i Talakın hukuki sonuçlarıdır;
 - Kullanılan Talak sayısı azalır.
 - Kadının rızası dışında, erkek evlilik ve diğer sözleşmelere gerek kalmadan gündelik aile ortamına geri dönme imkânına sahiptir.
 - İddetin bitimine kadar evlilik bağları devam eder.
 - İddet devam ederken, eşlerden birinin hayatı son bulursa, diğer eş ona varis olma hakkına sahiptir.
 - Boşanma durumunda, mehr-i mueccel Ric'a'yı mukasele dönüştürmek mümkün değildir.
 - İddeti biter bitmez boşama Talak-ı Bâin e dönüşecektir.

²¹⁷ Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed İbn Rüşd, Bidayetü'l-müctehid ve nihayetü'l-muktasid, c. II, s. 70

- Sıhrî hısımlıktan meydana gelen evlenme engelleri boşama sonrasında da devam eder.²¹⁸

Bâin Talak

Bâin Talak'a, evliliği muhakkak olarak bitiren, eşinin, sadece yeni bir mehir ve yeni bir evlilikle eşine dönmesine izin veren boşanma denir.²¹⁹ Boşanmanın Bâin olması için aşağıdaki şartların yerine getirilmesi gerekir:

- a. Cinsel birleşmeden önce ve evlenme akdinden sonra gerçekleşen boşamalar.
- b. Hanefiler'e göre Bâin boşanma, bedel mukabili karşılıklı rıza ile olan boşanmalara verilen addır.
- c. Boşanma hakkını üçüncü kez kullanma durumuna, beynûnet-i kübra denir, bu koşullar altında koca, karısıyla sadece şeriat'ın tahlili yoluyla geri dönebilme imkânına sahiptir.

Bâin Talak bir veya iki defa gerçekleştiği durumda, oluşan boşanma "beynûnet-i suğrâ" adı verilir. Bu koşullar altında erkek karısına sadece yeni bir evlilik ve mehir teklifi ile geri dönebilir. Aşağıdakiler Bâin Talakın hukuki sonuçlarıdır:

- Bâin Talak evlilik birliğini tamamen ve kesin olarak sona ermesidir.
- Birinci ve ikinci boşamalarda Talak sayısı eksilmiştir olur.
- Erkek, boşanmış olduğu eşine dönmek isteğinde bulunursa, birinci ve ikinci boşama gerçekleştikten sonra yeniden mehir belirleyerek bir nikâh kıymak zorundadır. Boşama üçüncü kez gerçekleştiğinde ise sadece şer'i tahlil ile eşi ile tekrar birleşebilir.

²¹⁸ Karaman a.g.e.,s,300

²¹⁹ Karaman,a.g.e.,s,304

- İddet nafakası boşanan kadının hakkıdır. Eğer kadın hamile ise erkeğin nafaka ödeme süresi çocuk dünyaya gelene kadar devam eder.
- Mehr-i mueccle yerine mehr-i müaccel gelir.
- Eşler arasındaki birinin vefatı sonucu diğerinin mirasçı olmasında imkansız olur.

3.7.Mezheplerde Mehir Meselesi

Bir erkeğin karısı için evlenme sırasında verdiği veya vaat ettiği paraya veya diğer mallara mehir denir.²²⁰ Kur'an'da evli erkeğin kadına vermek zorunda olduğu ve onu zorla iade etmesinin yasak olduğu konusunda ayetler mevcuttur²²¹. Hanefilere göre mehir, evlilik sonuçlarından biridir. Bu nedenle, evlilik sırasında belirtilmemiş olsa bile, evlilik sırasında verilmeyeceğini öngörmüş olsa bile, evli kadının bu konuda hakkı bulunur.Mehir, evlilik sırasında belirlenip belirlenemeyecek şekilde ikiye ayrılır. Mehir miktarı evlilik sırasında belirlenirse, buna mehr-i müsemma adı verilir. Mehir miktarı evlilik sırasında belirlenmezse veya mehir bir sebepten dolayı geçersiz sayılırsa, evli kadın mehr-i misil hak eder duruma gelir. Bu durumda, mehir miktarı, kadınlar tarafından alınan mehir miktarı olur; bu da, akrabaları arasındaki her açıdan konumlarına eşdeğer olarak belirlenir.²²²

Ödeme süresine göre mehr-i muaccel ve mehr-i müeccel şeklinde ikiye ayrılır: mehr-i muaccel, peşin şekilde ödeme yapılır. Kadın mehr-i muacceli almadan kocanın evine gitmeme hakkına sahiptir. Mehr-i müeccel ise daha sonra ödenebilen mehirdir. Bu sözleşmenin ödenmesi için bir zaman varsa, belirtilen ödeme o tarihte kadına ödenmelidir. Bir süre belirtilmediyse, evlilik sonunda mehir ödenecek ve ödenmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle, boşanma durumunda, koca bu mehri için ödeme yapmak zorundadır; ölüm durumunda, erkeğin mülkünden kadına ödeme yapılmaktadır.

²²⁰ Bilmen,a.g.e.s.115

²²¹Bakara 2/237; Nisâ 4/4, 20-25; Mâide 5/5.

²²²Bilmen,a.g.e.s.120

Her türlü finansal veya mali çıkar, mehir olarak tanımlanabilir. Hanefî'ye göre, minimum mehir miktarı 10 dirhem (o sırada yaklaşık iki koyun) ve i.malik'e göre 3 dirhem idi. Şâfiî ve hanbelî görüşüne göre, üst veya alt sınır yoktur. Hanefî ve i. malik, diğer iki mezhep gibi, mehir'in bir üst sınırı olmadığını düşünülmektedir. Hz. Ömer, halifeliği sırasında, evliliklerin kolaylaştırılması için üst sınıra yaklaşmak istemiştir, ancak bu fikri, “bir kantar ile vermiş olsanız bile, hiçbir şeyi geri almayın”²²³, ayetine açıkça muhalif olduğu için vazgeçmiştir.

Mehir, evliliğe ısınma ve bir miktar finansal güç verme düşüncesiyle planlanmıştır²²⁴.

Eşler ayrıldıktan sonra mehir şu durumlarda hak edilir;

Evlilikte ayrılık boşama,boşanma, fesih veya fasid veya ölüm nedeniyle gerçekleşir ise;

Bu durumda eşlerin ayrılması mehir'in belirlenmesinden sonra, ya da önce ve ya cinsel birleşmeden önce veya sonra gerçekleşirse Ayrılma, cinsel birleşmeden sonra gerçekleşirse, mehir'in tam olduğu varsayılır Cinsel birleşmeden önce bir ayrılık gerçekleşir ise, aşağıdakiler geçerlidir

a)Eğer ayrılık ölüm nedeniyle gerçekleşir ise, kadın tüm mehir'i hakediyor durumundadır

b)Eğer ayrılık boşanma nedeniyle ve mehir belirlendiği halde gerçekleşir ise, o zaman kadın mehir'in yarısını hak eder

c)Ve eğer mehir belirlenmemiş olursa, kadın mut-a hakkına sahip olacaktır.Ric'î olsun, BAİN olsun boşanma hâlinde İddet süresince kocanın nafaka yükümlülüğü devam eder. Boşamanın iki veya üç defa olması sonucu değiştirmez. Ancak üçlü boşamada Şâfiî î, Mâlik ve Ahmed b. Hanbel'e göre yalnız mesken temin edilir; diğer giyim, yiyecek vb. Gerekmez.

²²³Nisâ 4/20.

²²⁴Erdoğan, a.g.e., s. 83.

Mut-a, bazı durumlarda erkeğin kadına boşandığı halde " " ödemesi üzere belirlenen varsayılan bir mal miktarıdır²²⁵

3.8. Mezheplere göre Talakta Üç Kur Kavramı

Dört mezhebe göre erkek eşini, adetli iken veya onunla ilişkiye girdiği temizlik döneminde bir Talakla boşayabileceği gibi birden fazla Talakla da boşayabilir. Eğer eşine; "seni üç Talakla boşadım" demiş ise aynı anda üç Talak meydana gelir ve evlilik tamamen sona erer. Şarta veya belli bir zamanın gelmesine bağlanan Talak da geçerlidir. Erkeğin eşine dönmesi halinde iyi niyetli olup olmadığına da bakılmaz. Koca tarafından evliliğin bitirilmesi bir Talak olsa da, bir takım durumlar dâhilinde evlilik bir kadın ya da yargıç tarafından sonlandırıldığı durumda olabilir. Bu nedenle, İslam hukukçusu, evliliğin Talak olduğu şartların ne zaman sona erdiği konusunda hemfikir değildirler.²²⁶ Bununla birlikte, tefrik konusunda geçtiği gibi, hanefi ülkeleri, evliliğin sona ermesinin aşağıdaki genel kural ile sarsıldığı durumunda olduğunu ifade etmişlerdir. Talâk ayrılıklarda eş tarafından getirilen veya eş tarafından neden olunan ve eşin neden olduğu ayrılıklar mümkün değildir. Buna göre, karısının kocasını Talak hakkı alarak boşanması, kocanın (dini) hakimin boşanmasından dolayı (tefrik) bir Talak boşanmadır. Yine, kocanın karısını boşanma yetkisi ve kadının boşanma tercihinden dolayı meydana gelen ayrılıkta bir "Talak"tır. Çünkü kadının eşi tefvîz etmeden önce boşanma yetkisi yoktur. Bütün bunların Kur'ân'a aykırı olduğu açıktır.²²⁷ Şarta veya belli bir zamanın gelmesine bağlanan Talak da geçerlidir. Erkeğin eşine dönmesi halinde iyi niyetli olup olmadığına da bakılmaz. Bütün bunların Kur'ân'a aykırı olduğu açıktır.²²⁸ Nitekim Hz. Peygamberin uygulamasıda bu yöndedir;

"Abdullah ibni ömer karısını adetli iken boşamış babası da rasulullah'a gelerek sormuş şöyle cevap almıştı; "Söyle ona eşine dönsün temizleninceye kadar ayrılmasın, temizlenince isterse devam etsin istemezse ilişkiye girmeden boşasın. Bu

²²⁵ Erdoğan, a.g.e., s. 85.

²²⁶ Muhammed b. Abdilvahid es-Sivasi Kemal b. el-Hümmam, Şerhu fethi'l-kadir, Daru'l-Firk, Beyrut, c. IV, s. 70.

²²⁷ Bayındır, a.g.e.s. 370

²²⁸ Bayındır, a.g.e.s. 370

İddettir ki Allah kadınların ona göre boşanmalarını emretmiştir.”²²⁹ İbni ömer demiştirki boşamayı gecersiz saydı ve şu ayeti okudu; “ey nebi kadınları İddetleri içinde boşayın”.²³⁰

Mezheplere göre boşamada çocuğun velayeti;

Mevcut hadis edebiyatı ve hz. peygamber(a.s) 'ın çocuk velayeti üzerine getirilen davalar hakkındaki kararları ışığında, çocuğun velayetine karar verirken üç ilke belirlenmiştir.

Birincisi, anne, yeniden evlenmediği sürece, çocuk velayeti öncelik hakkına sahiptir.

İkincisi, her iki ebeveynin de farklı dinlere sahip olduğu bir durumda, çocuğun velayetinin, İslam dinini izleyen ebeveyne gitmesi ve son olarak da çocuk azınlık yıllarından (7 yaş) geçtiğinde, ona bir seçenek verilecektir. Her iki ebeveyn arasında seçim yapma hakkına sahiptir. Bu durumda isterse anne ile kalabilir veya babası ile yaşamayı seçebilmektedir. Hz. Peygamber'in (a.s) 'ın görüşlerinin / kararlarının analizi yapıldığında tam bir uyum içinde olduğu görülmektedir. Hz. Muhammed (a.s) 'ın kararları ile hz.peygamber'in sahabelerinin kararları bu önceliği göstermektedir ki velayet çağındaki çocuğun velayet hakkı anneye gitmektedir²³¹.

Ayrıca, çocuk annenin velayetindeyken, baba nafaka'sından sorumlu olarak bilinmektedir. Nafaka konusu boşanmadan sonra erkeğin sorumluluklarından biri ve en önemlisidir. Tabi bu genel bakıştır ve dört mezhep de farklı içtihatlarla karşılaşmaktayız. Özellikle velayet zamanı konusunda yukarıdaki prensiplerden sapma gözlenmektedir.Ebu Hanife'ye göre, velayet erkek çocuk 7 yaşına geldiğinde ve kız ergenliğe ulaştığında babaya geçmelidir. İmam malik'in görüşüne göre, anne açıkça konuşabilinceye kadar oğlunun velayetini ve evlenene kadar kızının velayetini alma hakkına sahiptir. İmam Şâfiî ve imam A.hanbel'e göre, anne hem oğluna hem

²²⁹ Ebû Davûd, Talâk, 3

²³⁰ Talak 65/1

²³¹Kahveci, a.g.e., 111.

de kızı 7 yaşına kadar bakmaya ve yetiştirme hakkına sahiptir.²³² Bu yaştan sonra, kiminle yaşamak istediklerini çocukların kendi seçimlerine göre belirlenecektir. İslam alimleri arasında çocukların velayeti hakkındaki görüş farklılıkları olduğu için, yerel hukukta farklılıklar bulunabilir. Bununla birlikte, her durumda, asıl kaygı, çocukların duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılayabilen uygun bir ebeveyn tarafından bakılmasıdır²³³.

Sonuç olarak, çocukların fiziksel velayetinin iyi bir fiziksel ve zihinsel sağlığı olan ve çocukların ihtiyaçlarını karşılayacak iyi durumda olan bir müslüman aile ortamına gitmesi gerektiğidir. Farklı fakihler bunun en iyi nasıl yapılabileceği konusunda çeşitli görüşler ortaya koymuşlardır. Bazıları, çocuğun belli bir yaşın altında olması durumunda anneye ve çocuğun daha büyük olması halinde babanın velayeti altında yaşamalarına karar vermişlerdir. Diğerleri daha büyük çocukların tercihlerine dikkat edilmesini önermektedir. Genel olarak, küçük çocukların ve kızların anneleri tarafından en iyi bakımı yapıldığı kabul edilmektedir.

3.9.Mezheplere göre Talâkta Şahit Bulundurma

Boşama ile ilgili konulara yer verilen Talâk suresi'nde, boşanmada şahit bulundurma konusunda gereklidir. İslam hukukunda mezheplerin içtihatlarına göre boşanmada iki şahit bulunması tavsiye edilmiştir ama Talakta geçerlilik şartı değildir.²³⁴ Bu mezhep uygulamalarının genel görüşüdür. Bu zikredilen ayete zıt olan bir mezhep uygulamasıdır.²³⁵ Boşama ile ilgili konulara yer verilen Talâk suresi'nde, boşanmada şahit bulundurma konusunda;

”... وَأَشْهَدُوا ذَوِي عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ...” buyrulmuştur.

Ayetten anlaşılan boşanma esnasında iki şahit bulundurmak zorunludur.²³⁶

²³² Bilmen, a.g.e., s.398.

²³³ Kahveci, a.g.e., s. 111.

²³⁴ Alauddin Ebi Bekr b. Mes'ud el-Kasani, el-Bedaiu's-sanai', I-VI, Beyrut, 1394/1974., c. VI s. 267-272

²³⁵ Bayındır, a.g.e., s.371

²³⁶ Bayındır, a.g.e., s. 371

Bu ayetteki şahit tutma emrinin boşamaya mı yoksa rac'î Talakla boşadıktan sonra dönmeye mi (rac'at) yönelik olduğu konusunda farklı görüşler vardır. Hanefî'lere göre her ikisinde de şahit bulundurmak menduptur. İmam Şâfiî 'ye göre ise boşamaya şahit tutmak mendup, dönmeye/rac'ate şahit tutmak ise gereklidir²³⁷.

Kısacası mezhepler uygulamasında Talakta şahit tutma, boşama işleminin geçerlilik şartı değildir. İslam fakîhleri bu buyruğun, hakların zâyi olmaması ve ihtilâfların önlenmesi gibi amaçlar taşıdığı noktasında birleşmektedirler. Ne boşama sırasında, ne dönme sırasında ne de İddet bitiminde ayrılırken şahit bulundurma şartı vardır. Ama bu az önce zikrettiğimiz ayete ters bir görüştür.²³⁸

3.10. Osmanlıda Mezhepsel Talak Uygulamaları

Osmanlı toplumunun ana yapı taşlarından biri olan ailenin, çözülme sürecini netleştirirken, Osmanlı mahkemelerinde kaydedilen sicilleri içeren şer-iyye sicilleri, en önemli kaynak kategorisini oluşturmaktadır.

Zira Osmanlıda, insanlar bütün anlaşmazlıklarını mahkemelerde görürlerdi. Uyumsuzlukların ve aralarındaki anlaşmazlıkların çözümü mahkemelerde halledilir ayrıca vekil tayininden, kefalet kadar, bütün meseleler için, alım satımdan kiralamaya, evlilik ve boşanma konularına toplumda neredeyse her gün meydana gelen olaylar için insanlar mahkemelere gelmiştir²³⁹. Burada Osmanlı mahkemelerinin hızlı çözüm ile sonuç odaklı ve hızlı bir şekilde çalıştığı gerçeğinin belirtmekte fayda vardır.

Evliliği sona erdirmeyi isteyen erkek değil de kadın olursa onun için de kısıtlı olmakla birlikte İslâm hukukuna göre bazı imkânlar bulunuyordu. Buna göre kadın eğer isterse nikâh akdi esnasında, boşanma hakkını elinde bulundurmayı, şart

²³⁷ Erdoğan, a.g.e., s. 82.

²³⁸ <https://www.suleymaniyevakfi.org/kuran-arastirmalari/talak-erkegin-bosama-hakki.html>

²³⁹ Hayreddin Karaman, „Mukayeseli İslam Hukuku, Vol. 1. İz, 2001, ss. 347-370.

olarak,öne sürebiliyordu. Bunun yanı sıra, kadın, bazı durumlarda, bizzat mahkemeye başvurarak evliliği sona erdirebiliyordu.²⁴⁰

Fakat mahkemenin hangi durumlarda ayrılık kararı vereceğine dair mezhepler arasında ciddi görüş ayrılıkları bulunduğundan, bazen, aynı konuda ve aynı toplumda yaşayan insanlar arasında farklı hükümler verilebiliyordu.Osmanlı toplumunda, erkeğin boşanmaya ilişkin teorik anlamda sahip olduğu yetkiler kadınlara oranla oldukça genişti. Osmanlı Devletinin son döneminde çıkarılan Hukuki Aile Kararnamesiyle ve mahkeme sicillerinde kaydedilmiş boşanma davaları incelendiğinde bu durumun sosyal hayata aynı oranda yansıtılmamış olduğu görülmektedir. Kadınlar ise bunun aksine sahip oldukları kısıtlı yetkileri sonuna kadar kullanarak razı olmadıkları bir evliliği sürdürmeyi reddetmişlerdir”²⁴¹.

Prensip olarak boşanma, kocanın tek taraflı talebiyle yapılan bir evliliğin sonu, mahkemenin kararları gerçekleşmesi için gerekli değildir. Tek taraflı kocanın boşanması, karısının bilgilendirilmesi için yeterli görülmüştür.Kur’ân-ı kerim’de Talakın iki kere olabileceği,²⁴² üçüncü Talaktan sonra erkeğin, boşadığı eşiyle yeniden evlenebilmesi için kadının başka bir erkekle normal bir evlilik yapıp ondan da boşanmış olması gerektiği²⁴³, bildirilmektedir. Söz konusu ikinci evliliklerin bazen, boşanmak üzere, anlaşmalı olarak, gerçekleştirildikleri olmuştur. Şer‘iyye sicillerinde karşılaştığımız bazı kayıtlar,helale döndürmek adı altındaki “hülle” adı verilen bu uygulamanın, Osmanlı toplumunda da illegal olarak yer almış olabileceği şüphesini uyandırmaktadır²⁴⁴.

²⁴⁰ .H. İBRAHİM ACAR, "TALÂK", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/Talak> (11.12.2019).

²⁴¹ Saadet Maydaer, "Klâsik Dönem Osmanlı Toplumunda Boşanma (Bursa Şer‘iyye Sicillerine Göre).", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16, no. 1, 2007, ss. 299-320.

²⁴² Bakara 2/229 <https://www.suleymaniyevakfimeali.com/Meal/Bakara.htm>

²⁴³ Bakara 2/230 <https://www.suleymaniyevakfimeali.com/Meal/Bakara.htm>

²⁴⁴ İbrahim Halebi, *Mülteka el-Ebhur Tercümesi*, çev. Mustafa Uysal, c. II, 1968, ss.309-311.

Osmanlı ve İslam mezheplerinde şartlar :

A) şartlı Talak (boşanma)

Bazı boşanmaların belirli bir şarta bağlandığı görülmektedir. Ancak yasak bir fiilin işlenmesi boşanmanın tahakkukunun yanı sıra koca açısından işlediği fiil için ileri sürülen şart her zaman mahkemede açıkça ifade edilmeyebiliyordu. Bazen hanımını ailesinin yanından alıp uzak bir yere götürmek gibi özel durumlar da boşanmaya sebep olacak bir şart olarak ileri sürülebiliyordu. Bu gibi durumlarda, amaç çoğunlukla boşanmak değildir. Aksine kişi söz konusu hususları yapmamakta ne kadar samimi olduğunu göstermek istemekte ve bunun için de önem verdiği, evliliği üzerine yemin etmektir²⁴⁵.

B) kocanın kayıp olması :

Osmanlı Devleti'nin resmi mezhebi olan, Hanefi mezhebine göre kadın için, eşinin savaşta veya ticari bir yolculukta kaybolması boşanma sebebi sayılmamıştır. Bu kadınlar eşlerinin öldüğüne dair, herhangi bir haber gelmezse, 90 veya 120 yıl ya da yaşlılarının ölümüne kadar kocalarından ayrılamıyorlardı.²⁴⁶ Bu durum kadınların hem fizyolojik, hem psikolojik, hem de sosyo-ekonomik yönden mağduriyetine neden oluyordu. Kadınların bu mağduriyetlerini önlemek için Hanefi hukukuna göre, hükmeden Osmanlı kadıları Şafi mezhebinden, naibler, tayin ediyorlardı²⁴⁷.

Osmanlı'nın 1917'deki Aile hukuku kararnamesinde üstünlüğü, tahkim usulunu kusur ilkesine uygun olarak ve uyumsuzluk ilkesine göre belirlediği Bu konudaki 130. Madde şöyledir:²⁴⁸ "karı koca ile taraflardan biri arasındaki anlaşmazlık olursa, hakim iki tarafın ailelerinden bir hakem atayacaktır. Hiç kimseye farklılık tanınmayacaktır. Birinin ailesinden hakem ile iki grup, ya da aile meclisi bu düzenden oluşuyorsa, tarafların argümanlarını ve savunmasını inceler ve aralarında

²⁴⁵Maydaer, **a.g.e.**, ss. 299-320.

²⁴⁶ Ahmed Şuayb, Hukûk-ı İdâre, İstanbul 1328, s. 17

²⁴⁷Maydaer, **a.g.e.**, s. 299-320.

²⁴⁸MEHMET ÂKİF AYDIN, "HUKÛK-ı ÂİLE KARARNÂMESİ", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hukuk-i-aile-kararnamesi> (11.12.2019).

bir hüküm oluşturmaya çalışır. Boşanmanın yukarıdaki usule uygun olarak bir talep olarak görülmesi ve usule uygun olarak kaydedilmesi gerektiği belirtilmektedir²⁴⁹.

Değerlendirme

Bu bölümde Kur'an'ın hükümleri ile mezheplerin detaylarda farklı yorumları arasında uygulamadaki zorluklara değinmeye çalıştık. Mezhepler zaman içerisinde sistemli bir zorluk yarışına girmiştir. Aile kurumu tehlikeli bir kurallama ile yönetilmekte buda Talak konusunda bilinçsizliğe yol açmaktadır. İnancı zayıflamış insanlar aşırı kurallardan kaçarak bilgisizliğe düşüp açık hükümleri rahatça çiğnemektedir. Bu da aileleri inançsızlığa sürüklemektedir

²⁴⁹Turgut Akıntürk, **türk medeni hukuku**,2.Cilt, Beta yayın. İstanbul, s.616-622.

SONUÇ

Aile toplumun en temel yapı taşıdır.Bu kurum nikah bağı ile kurulur ,Talak/boşama ,boşanma,fesih yahut ölüm gibi yollarla bozulur.Talak yani erkeğin kadını boşama şekli bizim bu çalışmamızda ele aldığımız konudur.Boşanma, aile birlikteliğini ortadan kaldırmanın en eski yollarından biridir ve bu yol çeşitli toplumlarda kullanılmıştır.Her toplumun ve din anlayışlarının bu sosyal konu üzerinde kendi görüşleri vardır. Her birinin sosyal ve kültürel koşullarına göre kuralları ve düzenlemeleri vardır. Bu kuralları ve tercihlerini birbirleriyle karşılaştırmak, insanoğlunun edindiği deneyimleri dikkate almanın yanı sıra, karşılaştırmalı bir çalışma gerektirir. Bu çalışmada Talak ve boşanma konusunu Kur'an da ve İslam mezhepleri bağlamında ele alarak yüce rabbimizin gayesini yansıtmaya çalıştık.

Boşanma, İslam'da ve onun anayasası Kuranda toplumsal bir gerçeklik olması nedeniyle tüm hatları tafsilatlı bir şekilde, aşamaları belirtilerek açıklanmıştır. Bu kur'an ayetleri ve hadislere bakıldığında görülebilir. İslam, boşanmayı sahih kaynaklarla birlikte İslamın temeli olan Kur'an'da tüm ana hatları ile çizerek yine aile yapısının korunmasını amaçlamıştır.Bir anlamda da herkes tarafından bilinebilir olma amacı taşıyan bu kurallama aile kurumunu farklı zeminlerde sağlamlaştırma amacı taşımaktadır. Talak ve boşanmanın aile üyelerinin hayatlarını tahrip edebileceği, yoksulluğu artırabileceği, aileleri eritip ve temel bir toplumsal birim olarak ailede inancı zayıflatarak toplumun gelişimini engelleyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.İslam mezhepleri konuyu hassasiyetle ele alacağım derken Kur'an'ın yasalarından uzaklaşmış topluma zarar verme aşamasına gelmişlerdir.Amacın boşanmanın topluma ve insanlara verdiği zararları azaltma çabası olarak söylenebilirse, İslamın evrensel değerleri Kur'an' çerçevesi ile çizildiği için konuyu en iyi Kuran ilkelerine ve sahih hadis kaynaklarına tam bağlılık çözecektir.

Kur'an ayetlerinin asıl amacı aile kurumunun İslam açısından önemine vurgu yaparak, konunun hassasiyetini en iyi bilen yüce yaratıcının Talak konusunda da asıl gayesini yansıtabilmektir.Bunun en önemli kanıtı olan İslam anayasası Kur'an'ı

kerimde konunun detaylı ve anlaşılır biçimde açıklanışdır.Aile kurumunun önemine binaen rabbimizin yaptığı efradına cami ağyarına mani tanımın mezhepler nezdinde zorlaştırıcı ve Kur'an' ilkelerine hangi konularda ters bir konumda olduğunu ifade etmeye çalıştık..Kur'an'ın Talak konusun da sınırlayıcı ve uygulanabilirlik düzeyinde dengeleme unsurlarını,bir karmaşa haline getiren mezheplerin, bu tutumlarının zorlayıcılığına karşı, Kur'an hükümlerinin anlaşılabilme ve herkesçe bilinilebilme/uygulanabilme gerekliliğinin vurgulanması gerekmektedir.Bu sayede aile kurumu gereksiz reaksiyon ve mesnetsiz krizlerden korunacak ve sağlıklı fertler yetiştirecektir.İslam toplumu mezheplerin getirdiği karmaşa sayesinde boşama ve boşanma hukuklerinin bilinmezliğini bahane ederek bilinçsiz bir aile yaşamı sürmektedir.Bir çok İslam ailesi karmaşık olduğunu düşünerek öğrenemediği Talak kurallarını çiğneyerek nikahsız bir yaşam tehlikesi içindedir.

Bu çalışmada İslam'ın anayasası Kur'anda ki Talak hükümleri açıklanmış ve İslam mezheplerinde Talak konusu tartışılmıştır. Bu konu ayet ve hadisler açısından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak Talak ve boşanma İslam hukukunda Kur'an'ın açık hükümleri ile detaylı olarak incelenmiş ve mezheplerin bu konudaki farklı tutumları ve Kur'an'nın amaçlarına farklı olan uygulamaları ele alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Ahmed ünsal, sünnî ve bid'î Talak tanımında haneffî-mâlikî ihtilâfı, i.a.d., semih ofset matbaacılık, ankara 2007. Cil. Xx, sayı: 1, s. 107-122.
- Ahmet, ü. N. A. L. (2010). İn 'ikâdın (akdin hukukî varlık kazanması) mahiyeti. Ankara üniversitesi ilahiyat fakültesi dergisi, 51(2), 93-124.
- Akıntürk, turgut, (2002), türk medeni hukuku ıı. Cilt, beta yay. İstanbul.
- Aktan, h. (1992). İslam aile hukuku. Sosyo-kültürel değişme sürecinde türk ailesi, 2, 396-433.
- Aktaş, özgül, boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlükler, izmir 2011, s. 2.
- Aslan, M. S. (2015). İslâm aile hukuku. Emin yayınları.
- Ateş, süleyman, (1997), Kur'ân ansiklopedisi, i-xxiii, kuba yayınları, istanbul.
- Aydın, A. (2016). İslam boşanma hukukunda beyanın değerlendirilmesinde etkili unsurların sübjektif nazariye açısından analizi. İzmir. Digest (roma hukuku alanında yapılan derleme çalışmalarından biri).
- Bahçekapılı, N. (2008). İslam ve kilise hukuku açısından aile ve evlilik. Avrupa İslam üniversitesi İslam araştırmaları journal of İslamic research, 29-38.
- Bardakoğlu, A. (1997). Hanefî mezhebi. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 16, ss. 1-21.

- Bayındır, Dr.Abdulaziz. "Doğru Bildiğimiz Yanlışlar." (2007), s. 242
- Berki, şakir, (1975) boşanma ve ayrılık, Ahfd, s. 1-4.
- Beyhaki, ebubekir
- ahmed b. Huseyin, (1416) es-sünenü'l-kübra, darü'l-fikr yay, beyrut.
Bilmen,ömer nasuhi,ıstılahi fıkhiyye
kamusu,Bilmen yayın evi,C.II, İstanbul,1990
- Bozovalı, Halil, (1990), türk medeni hukukunda bakım nafakası, istanbul.
- Buceyremi, Süleyman b. Muhammed (h.1131-1221), tuhfetü'l-habib ala şerhi'l-hatib, darü'lkütübi'l-ilmiye yay. Beyrut 1996
- Buhari, abdülazîz b. Ahmed, keşfü'l-esrâr an usûli pezdevî, beyrut, 1997
- Buhari, ebû abdullah muhammed b. İsmâîl, el-câmi'us-sahîh, istanbul: dârü't-tıbbâti'l-âmire, 1315
- Buhari, muhammed ibn ismail, sahihu'l-buhari, daru ibni kesir, beyrut-2002.
- Burcuoğlu, haluk (1988), ayrılık kurumunun uygulanabilirliği sorunu, bülent davran'a armağan, istanbul.
- Canan, ibrahim, (1998), kütüb-i sitte muhtasarı tercüme ve şerhi (hadis ansiklopedisi), i-xviii, (ii, 517-535), akçağ yayınları, ankara.
- Cezeri, abdurrahman, kitabu'l-fıkhi ala mezâhibi'l-erba'a, çağrı yayınları, istanbul-1984.

- Çelik, c. (2010). Değişim sürecinde türk aile yapısı ve din. Karadeniz-blacksea-черное море, (08), 25-35.
- Darekutnî, ali ibn ömer, sünen-i dârekutni, daru ibni hazm, beyrut-2011. Dımeşki, ibni kayyım el-cevziyye, zâdu'l-mead, müessesetü'-r risale, beyrut-1987.
- Dâvûd, e. (1992). Süleyman b. El-eş'as es-sicistânî. Sünen-i ebî dâvûd.
- DEMİR, A. İ., & USBURAK, P. (2012). Mezhepler Tarihi Akademik Makaleler, s.10. Bibliyografyası. e-Makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi, 5(1), ss.141-208.
- Dikici, m. F., kartal, m., alptekin, s., çubukçu, m.,
- ayanoğlu, a. S., & yarış, f. (2007). Aile hekimliğinde kavramlar, görev tanımı ve disiplininin tarihçesi. Türkiye klinikleri journal of medical sciences, 27(3), 412-418.
- Dirik, m. (2015). İslâm aile hukukunda kocanın nafaka mükellefiyetini düşüren haller. Journal of İslamic law studies, (25).
- Doğan, t., & şahin, r. (2018). Ailede boşanma: çocuk ve ergenlerin boşanma sonrası yaşama uyumu. Pegem atıf indeksi, 267-304.
- Ebû dâvûd, süleymân b. Eş'as b. İshâk el-ezdî es-sicistânî, kitâbü's sünen

- Edwards, m. (2006). The beginnings of christianization. The cambridge companion to the age of constantine, 13.
- El hanefi, ibn najim, (1122 h)., tuhaf deniz hazinelerinin açıklanması, beyrut, dar hayya arap mirası ha o, 3.
- El saadawi, n. (1982, january). Woman and İslam. In women's studies international forum (vol. 5, no. 2, pp. 193-206). Pergamon.
- Erdim, l., & ergün, a. (2016). Boşanmanın ebeveyn ve çocuk üzerindeki etkileri. Sağlık bilimleri ve meslekleri dergisi, 3(1), 78-84.
- Erdoğan, m. (1998). Fıkıh ve hukuk terimleri sözlüğü. Rağbet yayınları.
- Gane, r. (2001). Old testament principles relating to divorce and remarriage. Journal of the adventist theological society, 35.
- Güneş, f. (2013). Okuma yazma öğrenme yaşı/age for learning literate. Eğitimde kuram ve uygulama, 9(4), 280-298.
- Halebi, i. (1968). Mülteka el-ebhur tercümesi,(çev. Mustafa uysal), c. İi.
- Hammond, ghazanfari, kaltham, (2017). Zerdüştlük ve İslam'da boşanma. Dini araştırma.
- İbn katir, ismail ben amr (1419/1998). Kur'an-ı kerim şerhi, beyrut: dar el-kabil.

İbni Hazm, Ebu Muhamed Ali

b. Ahmed b. Said (1064), el-Muhalla, İ-Xİ. Beyrut, s.163.

İbni Hazm, Ebu Muhamed Ali

b. Ahmed b. Said (1064), el-Muhalla, İ-Xİ. Beyrut, 1954 Mesele.

İnan, h. Z. (2017). Okul öncesi eğitim ve okul öncesi eğitim programı. Pegem atıf indeksi, 1-24.

Kahveci, n. (2014). İslâm aile hukuku. Hikmetevi.

Karadeniz, h. (2017). Boşanma ve nedenleri. Pegem atıf indeksi, 181-218.

Karakaya, ş. (2018). Boşanmanın çocukların benlik saygısı ve sosyal sorun çözme becerilerine etkisi: denizli örneğinde karşılaştırmalı bir çalışma (master's thesis, sosyal bilimler enstitüsü).

Karaman, h. (2001). Mukayeseli İslam hukuku (vol. 1). İz.

Kaya, e.s, mâlikî mezhebi,tdv İslam ansiklopedisi, <https://Islamansiklopedisi.org.tr/maliki-mezhebi> (16.05. 2019).

Kayacan, m. (2014). The basics of discourse “justice for everybody” in the quran. Birey ve toplum sosyal bilimler dergisi, 4(2), 117-138.

Keçeli-kaysili, b. (2008). Akademik başarının arttırılmasında aile katılımı. Ankara üniversitesi eğitim bilimleri fakültesi özel eğitim dergisi, 9(01), 69-83.

Kerim, k. I., & meali, a. (2004). Türkiye diyanet vakfı yayınları.

- Kızılkaya, N. (2013). Hanefî Mezhebi Bağlamında İslam Hukukunda Küllî Kâideler. İstanbul: İz Yayınevi. ss,20.
- Koçyiğit, talat, (1990), kur'ân-ı kerim meâl ve tefsiri (ismail cerrahoğlu ile birlikte), i-ii, diyanet işleri başkanlığı yayınlari, ankara.
- Köksal, mustafa asim (1987), İslam tarihi, istanbul, 1987.
- Mansoori arani, sayid, (2005), fıkıh bir ve iki metinleri, mashhad elham yayınlari.
- Maydaer, s. (2007). Klâsik dönem osmanlı toplumunda boşanma (bursa şer'iyye sicillerine göre). Uludağ üniversitesi ilahiyat fakültesi dergisi, 16(1), 299-320.
- Miras, kamil, (1970), sahih-i buharî muhtasari tecrid-i sarih tercemesi ve şerhi, dib yay. Ankara.
- Mostafa al-fat, mostafa bana,
- farzad parsa, (2009), shafi'nin mezhebindeki mağriyet yargı yetkisi, kürdistan: kürdistan yayınevi.
- Niyazov, a. (2006). Caferî fıkında boşama yetkisi (doctoral dissertation, selçuk üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü).
- Paçacı, i. (2008). Sosyal hayattaki değişim sürecinde İslam aile hukuku (evlenme ve boşanma örneği). İslâm hukuku araştırmaları dergisi, s, 11, 59-92.
- Rashidi, omid, (2001), medeni hukukta boşanma cümleleri, cilt 1, tahrân: skills publishing.

- Reşid, r. (1947). Tefsîru kur'âni'l-hakîm (tefsîru'l-menâr), i-xii. Dâru'l-mârifê, beyrut ts.
- Sarı, m., & sözlük, a. T. (1982). Bahar yayınları. İstanbul-1982.
- Sered, s. (2000). What makes women sick?: maternity, modesty, and militarism in israeli society. Upne.
- Süleymanov, a. (2009). Çağdaş türk toplumlarında aile ve evlilik ilişkileri. Sosyal politika çalışmaları dergisi, 17(17), 7-17.
- Tirmizi, ebû isâ muhammed b. İsâ b. Sevre es-sülemî, el-câmi'us-sahîh, ahmed muhammed şâkir , 1996
- Topçuoğlu, a. A. (2010). Yahudilik-hristiyanlık ve İslam hukuku'na göre nikâh akdine etkisi bakımından din farklılığı. Dinbilimleri akademik araştırma dergisi, 10(2), 79-120.
- Üstün, e., & akman, b. (2003). Üç yaş grubu çocuklarda kavram gelişimi. Hacettepe üniversitesi eğitim fakültesi dergisi, 24(24).
- Yaşar, m. C., & aral, n. (2010). Yaratıcı düşünme becerilerinde okul öncesi eğitimin etkisi. Kuramsal eğitimbilim dergisi, 3(2), 201-209.
- Yazılıtaş, N. (2009). Fâtımî devleti'nde Türkler (Vol. 3). Türk Tarih Kurumu Basımevi. s.81.
- Yazır, M. H. (1960). Hak dini, Kur'an dili: Türkçe tefsir (Vol. 1).

- Yılmaz, i. (2014). İslâm aile hukukuna göre internet ortamında nikâh akdinin (evlenme sözleşmesinin) kuruluşu. Journal of İslamic law studies, (23).
- Yildirim, suad, (1997), kur'an'da ulûhiyet, istanbul.
- Zeydan abdulkerim, el-mufasssal fî ahkâmi'l-mer'eti'l-müslimeti ve'l-beyti-l müslim, müessesetu'r-risale, beyrut 1992, vii, 353-354.
- Zuhayli, vehbe, El fikhül İslami ve edilletüh, c.vii, darül fikr yayınevi, Beyrut 1984.